

Linn Sæbø

*Ungdom og fortelling – en narrativ analyse av Gen 37
med et særlig henblikk på forkynnelse av
gammeltestamentlige fortellinger til ungdom.*

AVH504 – Spesialavhandling (30 ECTS)

Cand. Theol

År: 2010, 11. semester

Veileder: Førsteamanuensis Kristin Saxegaard

“Det Teologiske Menighetsfakultetet”

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning og problemstilling.....	s 4
2.0	Ungdom og fortellinger.....	s 6
2.1	Ungdom.....	s 8
2.2	Ungdom og identitet.....	s 9
2.3	Hva er viktig for ungdom?.....	s 10
2.3.1	Venner.....	s 10
2.3.2	Familie.....	s 10
2.3.3	Kjærlighet.....	s 10
3.0	Metode.....	s 11
3.1	Metode historie.....	s 11
3.2	Er bibelske fortellinger annerledes enn andre fortellinger?.....	s 13
3.3	Forfatteren og leseren.....	s 14
3.3.1	Fortelleren.....	s 15
3.3.2	Leseren	s 16
3.4	Plot og struktur.....	s 18
3.4.1	The pediment structure.....	s 19
3.4.2	The scenic character.....	s 19
3.4.3	Units and transitions	s 20
3.4.4	Three – four structure	s 20
3.4.5	The patterned scene	s 21
3.5	Karakterer.....	s 21
3.5.1	Karakterbeskrivelser	s 22
3.5.2	Karakterens indre liv	s 22
3.5.3	Oppsummering karakterer	s 24
3.6	Tid	s 25

3.6.1	Tid i fortellingen	s 25
3.7	Point-of-view	s 26
4.0	Tekstanalyse	s 28
4.1	Josef-fortellingen som helhet; sjanger og kontekst	s 28
4.2	Plot i Gen 37	s 29
4.2.1	Historien om Jakobs ætt	s 30
4.2.2	Josef som farens favoritt	s 30
4.2.3	Oppsummering plot	s 34
4.3	Karakterer	s 35
4.3.1	Josef	s 35
4.3.2	Jakob	s 40
4.3.3	Brødrene	s 42
4.3.4	Ruben	s 43
4.3.5	Juda	s 45
4.3.6	Gud	s 47
4.3.7	Agenter i fortellingen	s 50
4.4	Oppsummering	s 51
5.0	Fortellingens relevans i forkynnelse for ungdom	s 52
5.1	Forslag til tema og spørsmål rundt temaene	s 53
6.0	Konklusjon	s 55

Problemstilling:

Ungdom og fortelling - en narrativ analyse av Gen 37 med et særlig henblikk på forkynnelse av gammeltestamentlige fortellinger til ungdom.

1.0 Innledning

Det er mange som har skrevet om hvordan en kan forkynne det gamle testamentet, og det er mange som har skrevet om hvordan forkynne for ungdom, men få har satt disse to fagområdene sammen. I denne oppgaven vil jeg prøve å gjøre akkurat det. Jeg vil først gå inn på emnet; ungdom og fortellinger. Der vil jeg se på Plan for trosopplæring og RLE-planen med henblikk på hvor mye av ”pensum” som er fortellingsstoff. Jeg vil også komme inn på temaet; hvem er ungdom, og ungdom og identitet.

Mennesker fasineres av fortellinger. Det har vi gjort til alle tider. Vi husker fortellinger bedre enn abstrakte formaninger. En forutsetning for denne oppgaven er at mennesker, og menneskers hjerter, ikke forandrer seg. Selv om vi lever mange hundre år etter fortellingene er skrevet, forutsetter jeg at vi kan kjenne oss igjen i følelsene og situasjonene som det fortelles om. Et annet viktig aspekt er at Gud åpenbarer seg for oss gjennom historien og fortellingene. Bibelen er først og fremst en bok, ikke et juridisk dokument. Fortellinger handler ikke bare om identifikasjon og fasinasjon. En fortelling kan brukes som et retorisk virkemiddel for å overtale. Dette sees særlig i bibelen hvor litteraturen har som mål å få leseren overbevist. For å få til det, brukte man fortellinger. Mye avhenger av fortellingene fordi en god fortelling er uimotståelig overtalende.¹

Det gamle testamentet består av flere sjangere, men fortellingene er et sterkt innslag. I følge noen av de strengeste overslagene, er 30 til 40 % av det gamle testamentet narrativer.² Den beste måten å analysere fortellinger på, er gjennom narrativ metode. Derfor vil jeg bruke narrativ metode i analysen av teksten, Gen 37. I kapittel 3 vil jeg redegjøre for narrativ metode, og i kapittel 4 vil jeg bruke denne metoden i analysen av teksten. Jeg vil se på noen temaer som er viktig for ungdom og som kan finnes igjen i Gen 37. I og med at så mange

---

¹ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001)2

² Mathewson, *The Art of Preaching Old Testament Narrative* (2002) 20

temaer finnes igjen i Gen 37, peker det på at fortellingen er relevant for ungdom.

Leserperspektivet i denne oppgaven er vinklet mot ungdom og hva som opptar dem. Analysen av teksten vil derfor være preget av at jeg har lest teksten med tanke på hva i teksten som kan kommunisere til ungdom.

Oversettelsene fra hebraisk er mine egne. Jeg har lagt vekt på å være noe mer konkordant i oversettelsen for å få frem flere detaljer.

Helt til slutt i oppgaven vil jeg ta for meg forkynnelse av gammeltestamentlige fortellinger til ungdom, med Gen 37 som utgangspunkt. Jeg vil ikke komme med undervisningsopplegg, men heller trekke tråder fra analysen som kan gi utgangspunkt for gode tema og spørsmål.

2.0 Ungdom og fortellinger

På søndagsskolen florerer det av gammeltestamentlige fortellinger, men med en gang barna går over til å bli ungdom, er det Paulus og det nye testamentet som dominerer bildet. Dette vises hvis man ser på Plan for trosopplæring og RLE-planen.³

Læreplan for RLE viser en tydelig utvikling i forhold til alderstrinnene. Fortellingene vektlegges mest i begynnelsen. Og etter hvert går man over til å se sammenhenger. Man kan ikke kreve at en 4.klassing kan se sammenhenger slik som en 10.klassing. Jeg ble overrasket over at det virker som om RLE-planen gir bredere innsikt og kunnskap i sine målsettinger enn kjernetekstene i trosopplæringsplanen gjør.

I motsetning til plan for trosopplæringen har plan for RLE med visdomslitteratur, profetlitteratur og poetisk litteratur. Men også her er det mindre fortellingsstoff jo eldre barna/ungdommene blir. Det ser ut til at det er vanlig å tenke at barna utvikler seg bort fra fortellingene til sammenhengene og de etiske levereregler. Mot dette vil jeg innvende at det å ha fortellinger som pensum, ikke vil si at ungdommen ikke lærer seg etikk. Det er mye etikk i de gammeltestamentlige fortellingene. Å lære seg etikk gjennom å lese fortellinger og identifisere seg med karakterene, kan gjøre at ungdommene i større grad selv tenker gjennom hva som er rett og galt, enn om de får det presentert som ferdigtenkte regler.

I Plan for trosopplæring har jeg sett på kjernetekstutvalget. Også her går det fra fortellinger på søndagsskolenivå til antatt vanskeligere tekster jo eldre man blir. Men i det hele tatt er det få fortellingstekster med i tekstutvalget. Det meste av det gammeltestamentlige stoffet er salmer og lovtekster. Det er 31 tekster fra det nye testamentet og 19 fra det gamle testamentet. Av de 19 tekstene fra det gamle testamentet kan 6 regnes som fortellinger. Og av patriarkfortellingene er det kun Abraham som blir representert (Gen 12:1-3). De fortellingene som er valgt, er fortellinger som ofte, tradisjonelt sett, har koblinger til det nye testamentet. Det er tekster som ofte blir tatt for å peke på Jesus, som Natanløftet (2 Sam 7:1-17) og den mest kjente tjenersangen i Jesaja (Jes 52,13-53,5). Det er heller ingen ”problematisk” fortellinger med i kjernetekstutvalget. Diskusjonen om de problematiske fortellingene bør

---

³ Læreplan i RLE. <http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=707207&visning=1> 11.10.10 og Plan for trosopplæring. GUD GIR – VI DELER. Oslo: Kirkerådet, Den norske kirke, 2010

med eller ikke, er ikke relevant for min problemstilling, men jeg synes allikevel at det er verdt å nevne som en observasjon.

Det er et poeng at dette er kjernetekster og at man står helt fritt til å bruke flere tekster og andre tekster når man selv underviser eller forkynner. Men jeg synes allikevel at fortellingene er underrepresentert.

Plan for trosopplæring viser et eksempel på hvordan trosopplæringen kan legges opp fra Bakkebygd menighet. Det er lite gammeltestamentlig stoff i planen, ikke bare i ungdomsperioden, men også hos de aller minste barna der de gammeltestamentlige fortellingene pleier å være sterkt representert. Fortellingene om skapelsen, velsignelsen, Abraham og Sara, Jakob, Moses og Ester er de eneste gammeltestamentlige tekstene som nevnes. Alle unntatt Ester nevnes før barna fyller 8 år. Skapelsen nevnes 4 ganger, den siste gangen i alderstrinnet 8 år. Bibelen som helhet er tema i 10 års-perioden og i konfirmasjonsperioden. Ester hører til 18 års-perioden. Det er altså en periode på 10 år uten en eneste gammeltestamentlig fortelling, og før det er de klart i undertall.⁴

Hvorfor er det slik? Det gamle testamentet har mange gode fortellinger, gode og annerledes gudsbilder og rom for mennesket og menneskelige erfaringer på en annen måte enn det nye testamentet. Det er ikke bra at ungdommen går glipp av den rikdommen som det gamle testamentet har å tilby. Jeg mener at det hadde vært tjenelig om flere fortellinger var med. Og Gen 37 er et godt eksempel på en fortelling som burde vært med. Gen 37 er en fortelling som tar opp mange tema som ungdom kan identifisere seg med. I tillegg handler den om en ung gutt, kanskje en ungdom. Som sagt betyr ikke fokus på fortellingene nødvendigvis mindre fokus på etikk og levereregler, det er bare en annen måte å formidle på. Selv om ungdommen kanskje har hørt fortellingene før, vil jeg påstå at det ikke er negativt. Ungdom vil kunne se med mer kritiske øyne på fortellingene enn de gjorde som barn og på den måten få ut nye ting av fortellingen.

Men hvordan kan man få formidlet denne rikdommen? Hvordan skal en forkynne det gamle testamentet til ungdom?

Når man forkynner, er det viktig å vite hvem det er man forkynner til. For å forkynne til ungdom, må man vite noe om hva og hvem ungdom er. Hva er det som opptar dem? På prekeneseminarer får man ofte høre at det er viktig med fortellinger som avbrekk inne i

---

⁴ Plan for trosopplæring (2010) 50-55

prekenen. En morsom episode eller en fortelling gjør at det er lettere for menigheten å henge med på prekenen. Selv om vi er i den visuelle tidsalder, liker vi fortellinger. Bøkene har blitt avskrevet flere ganger, men det har enda ikke skjedd. Istedenfor har man fått fenomener som Harry Potter og Twilight som selger millioner av eksemplarer. Fortellinger formidler også til ungdom.

2.1 Ungdom

Når man skal snakke om ungdom er det viktig å definere hvem ungdom er. At ungdom er et moderne begrep og fenomen som oppsto rundt 1960 – tallet, er en vanlig oppfatning. Det er ikke riktig. Også de greske filosofer som levde ca 300 f. Kr hadde et begrep om ungdom. Men fra der og til nå, har det vært en lang periode uten at ungdomsbegrepet har vært i bruk. Man kan derfor si at ungdom er et moderne begrep med en lang historie.⁵ Ungdomsbegrepet er også et vidt begrep. Noen opererer med tenårene som målestokk. Men grensene flyttes stadig både oppover og nedover i alder. I dag begynner ungdomstiden tidligere og slutter senere enn den gjorde før. Det mest synlige tegnet på dette er det som biologisk skjer med ungdom i puberteten. I det siste århundre har tidspunkt for første menstruasjon gått ned hele fem år, fra 17 til 12. Og andre fysiske tegn på pubertet som kjønnsår og begynnende bryster, forekommer før jentene er 8 år i mange tilfeller. Også hos guttene starter puberteten tidligere⁶ Det kan føre til enda større problemer når man skal avgrense hvem som er ungdom. Er en jente på 12 som allerede er langt inn i puberteten fremdeles et barn? Denne nye overgangen mellom barn og tenåring er både utfordrende og spennende. Et begrep som prøver å fange opp dette mellomstadiet, er begrepet "tweens".⁷ Men også i andre ender strekkes ungdomstiden. Det er viktig å ha med seg at aldersgrensene i ungdomsbegrepet ikke er statiske. Den norske kirke definerer ungdomsårene som 15-30⁸ I trosopplæringsplanen er ungdom gruppen fra 13-18.⁹ Ungdomsskolen er fra 13-16. Jeg vil i denne oppgaven bruke samme aldersspenn som trosopplæringsplanen, 13-18 år.

---

⁵ Østergaard og Skårhøj, "Generation Happy?". *En studie i danske teenagers hverdagsliv, værdier og livstolkning* (2005) kap 2, punkt 2.1

⁶ Dean, *OMG. A Youth Ministry Handbook* (2010) 23

⁷ Definisjon på tweens: "Det finnes ikke noe dekkende ord for denne aldersgruppen på norsk... vi har valgt å bruke ordet tweens, som kommer fra "in between". Tweens er ikke barn i tradisjonell forstand, men heller ikke ungdommer. De er midt i mellom." *Trosopplæring for tweens, Dig Deeper 1-5*, ressurshefte (2009) 4

⁸ Holmquist, *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag* (2007) 20

⁹ Plan for trosopplæring (2010) 21

2.2 Ungdom og identitet

En forsker som har vært opptatt av barn og utvikling, er Erik. H. Erikson.¹⁰ I hans skjema er hvert forutbestemt stadium karakterisert med en spesiell utviklingsoppgave som må løses i løpet av en viss tid hvis et individ skal kunne komme videre til neste fase. Det å ikke løse oppgaven, kan føre til stagnasjon og at man fortsetter å fokusere på det nivået man har stagnert på.¹¹ Hvis individet skal vokse, må de løse denne utfordringen på en god måte og integrere det som utfordringen har lært dem i deres pågående identitetsdannelse.¹² Stadiene har fått navn etter hvilket psykososialt stadium man er i. Siden stadiene er basert på alder, er de allmenne. I denne oppgaven er det kun ungdomsalderen som er relevant. Hos ungdom er det psykoseksuelle stadium puberteten. Utviklingsoppgaven går ut på å løse forholdet mellom identitet og identitetsforvirring. Man har lyktes å løse utviklingsoppgaven om man kommer ut av stadiet med identitet.

Identitet eller identitetsforvirring er altså ungdomsårenes store oppgave. Begrepet identitet handler om det å holde sammen, at de ulike delene av utviklingsoppgaven, som kommer fra ulike stadier i livsløpet, blir samlet og integrert. Det må bli en samhörighet mellom de ulike utviklingsoppgavene.¹³ Erikson mener at ungdommens identitetsarbeid skjer i et organisk samspill med den samfunnsmessige konteksten, og at de oppgaver som ungdom må løse, endrer seg over tid.¹⁴ Utviklingen av identitet handler i stor grad om dannelsen av et selvbylde. Et typisk trekk for mange ungdom er at de har dårlig selvbylde, nettopp fordi de er under utvikling. Andre ungdommer kan gå over til overidentifikasjon; at de identifiserer seg så sterkt med en eller noe annet, at det nærmest kan virke som et tap av identitet. Ungdommens ønske om å være ”en del av gjengen”, kan være en overidentifikasjon.¹⁵

Av dette kan vi se at ungdom er i en situasjon der de prøver å finne og å utvikle sin identitet. Når vi skal forkynne til ungdom, er dette viktig bakgrunnskunnskap å ha med seg. Som forkynner, eller ungdomsleder, kan man ofte oppfatte at mange ungdom har et sterkt behov for å bli akseptert og elsket. Dette er ikke rart når de er i en livsfase der man i sin søking etter identitet må gjennom en prosess der man må rive seg løs fra foreldre og skape seg nye

---

¹⁰ Erik H. Erikson (1902-1994) var psykolog og betegnes ofte som en del av neofreudianerne. Han er mest kjent for sin utviklingsteori om de åtte faser i menneskelivet. Teigen, *En psykologihistorie* (2006) 166 og 170

¹¹ Roehlkepartain/King/Wagener/Benson, *The Handbook of Spiritual Development in Childhood and Adolescence* (2006) 259

¹² Fuller, *Religion and the Life Cycle* (1988) 7

¹³ Aagre, *Ungdomskunnskap. Hverdaglivets kulturelle former* (2003) 41

¹⁴ Aagre, *Ungdomskunnskap* (2003) 62

¹⁵ Ulstein, *Ungdom i rørsle 2* (2004) 194

relasjoner til andre mennesker. Det kan føles som om man blir revet mellom behovet for å tilhøre en gruppe eller familien og behovet for å finne sin egen identitet.¹⁶ I en slik fase er det viktig med bekreftelse, kjærlighet og trygghet.

2.3 Hva er viktig for ungdom?

Det er gjort mange undersøkelser på hva ungdom synes er viktig. Jeg vil bruke Morten Holmquists undersøkelse, *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*. I den undersøkelsen kommer det frem at de tre viktigste tingene for ungdom er venner, familie og kjærlighet.¹⁷

2.3.1 Venner

Venner er altså veldig viktig. Når ungdom skal velge fritidsaktivitet, er det mest viktig for dem at de kan være sammen med venner. Hvor mange venner ungdommer har, varierer mye. Noen oppgir å ha 15-20 nære venner, mens andre sier 5-10.¹⁸ Det aller viktigste for ungdommene er at en virkelig venn, er en man kan stole på. Det å kunne dele alt sammen og være sikker på at ikke noe informasjon blir gitt videre, ble i undersøkelsen løftet frem som nesten hellig. Det å ha samme interesser blir sett på som fint, men ikke essensielt for vennskapet. I tillegg til å stole på hverandre, var det å tilbringe tid sammen et viktig stikkord for en god vennsrelasjon. Det å være alltid tilgjengelig for sine venner, ble sett på som viktig.¹⁹ Venner går foran familie, kjæreste og fritid. Man kan trygt si at det aller viktigste i ungdommers liv, er vennene deres.

2.3.2 Familie

Det nest viktigste for ungdom er familien. Det kan tyde på at det tradisjonelle ungdomsopprøret er borte. Kanskje er grunnen at vi nå har en annen foreldregenerasjon som er mer opptatt av åpenhet og kontakt.²⁰ Andre undersøkelser støtter funnet. Undersøkelser Ungforsk har gjort viser at ungdommens sosiale samvær/nettverk er i stor grad preget av familierelasjoner. Og en annen undersøkelse fra 1987, viser at kjernefamilien beskrives som ungdommens viktigste referanseramme når det gjaldt sentrale og viktige spørsmål i livet.²¹ Familien er altså ungdommens primære sosialiseringarena. Det meste man lærer av sosialt samliv kommer fra hjemmet. Det er her vi lærer hvordan takle konflikter, ha en samtale, når

---

¹⁶ Ulstein, *Ungdom i rørsle 2* (2004) 194

¹⁷ Holmquist, *Jeg tror jeg er lykkelig...* (2007) 84

¹⁸ Holmquist, *Jeg tror jeg er lykkelig...* (2007) 29, figur 1.1

¹⁹ Holmquist, *Jeg tror jeg er lykkelig...* (2007) 30

²⁰ Holmquist, *Jeg tror jeg er lykkelig...* (2007) 94

²¹ Fyrand, *Sosialt nettverk. Teori og praksis* (2005) 64-65

og om det er greit å ha venner på besøk og hvilken balanse det skal være mellom jobb/skole og fritid. Det vi lærer hjemme, blir grunnlaget for vår kulturelle kapital.²² Det er innenfor rammen av familien at mesteparten av vår identitetsskaping skjer. Familien er med andre ord veldig viktig for god identitetsskaping hos ungdommene.

2.3.3 Kjærlighet

Kjærlighet ble sett på som tredje viktigst av ungdommene. I undersøkelsen oppgav 15 % at de var sammen med kjæresten sin hver dag eller flere dager i uka.²³ Allikevel er det ikke mange som har kjæreste. Hele 80 % oppgir at de ikke har kjæreste. Samtidig er det ikke rart at kjærlighet er noe ungdommene er opptatt av. I puberteten møter ungdom forelskelse og kjærlighet på en helt ny måte enn før. Evnen til kjærlighet settes i sammenheng med seksualitet eller seksuelle opplevelser²⁴, noe som kan være både spennende og skummelt.

---

²² Aagre, *Ungdomskunnskap* (2003) 148

²³ Holmquist, *Jeg tror jeg er lykkelig...* (2007) 32

²⁴ Ulstein, *Ungdom i rørsle 2* (2004) 194

3.0 Metode

3.1 Metode historie

Narrativ analyse av bibelske fortellinger er en relativ ny måte å studere bibelen på. I de siste 200 år har hovedfokuset i bibelforskningen vært på historie og filologi. Man ville gjerne finne det som var historisk sant og rekonstruere Israels historie og kultur. Et viktig spørsmål var: Hvem skrev og når skrev de? Man ønsket å finne tilbake til den opprinnelige meningen. Det førte til at det rundt teksten ble viktig, men selve teksten og innholdet i teksten, kunne bli glemt. Den første som begynte å se på bibelske fortellinger på en annen måte, var Hermann Gunkel tidlig i det 20 århundre. Hans første spørsmål i sin Genesis kommentar er: "Erzählt die Genesis (d. i. das sogenannte "erste Buch Mose") Geschichte oder Sage?"²⁵ Videre skiller han mellom *Sage* og *Geschichte* slik: *Sage* kommer fra muntlig overleveringstradisjon og *Geschichte* er nedskrevet fra første stund.²⁶ Hans § 2 og 3 handler om hvilken type *Sage* Genesis er og hvilken kunstform som uttrykker seg i "der Sagen der Genesis". Gunkel snakker om hovedpersoner og underkarakterer og om hvordan personene blir beskrevet i fortellingen.²⁷ Hans studenter tok arbeidet hans videre. De utviklet en analyse av litterære former gjennom å organisere fortellingene inn i undergrupper og lete etter fellestrekk som kunne hjelpe og kategorisere dem. Franz Rosenzweig og Martin Buber var pionerer med sitt fokus på poesi i forhold til bibelforskning på 1920 og 1930-tallet. Men selv om de så et nært forhold mellom innhold og form, manglet deres arbeid fremdeles et sammenhengende syn på fortellingene og de gjorde ikke noe forsøk på å jobbe systematisk med emnet. Et viktig verk, og kanskje startpunktet for narrativ analyse, var Meir Weiss metodiske arbeid: *The Bible from Within: The Method of Total Interpretation* som ble utgitt på hebraisk i 1962. Hans metode innebar en synkron tilnærming, i motsetning til den historiske diakrone tilnærming. Den synkron metode bryr seg ikke om tekstens historie, men er konsentrert på fortellingens mening i henhold til dens formale design.

Den synkron metode fikk enda mer oppmerksomhet gjennom Meir Sternberg og Menahem Perrys artikkel: "The King through Ironic Eyes: The Narrator's Devices in the Biblical Story of David and Bathsheba and Two Excurses on the Theory of Narrative Text" (1968). Denne artikkelen skapte stor debatt og ble tatt godt i mot av litteraturforskere. Etter offentliggjøringen av denne artikkelen fulgte mange artikler, bøker og forskning som alle

---

²⁵ Gunkel, *Genesis* (1902) XI

²⁶ Gunkel, *Genesis* (1902) XII

²⁷ Gunkel, *Genesis* (1902) XXXVI-XXXVII

delte denne forutsetningen: Selv om man ikke nødvendigvis kan si at bibelske fortellinger er en egen sjanger, er de bibelske fortellingene kompleks kunst som gir eksempler på hvilke muligheter som finnes i fortellingen. Bar-Efrats bok *Narrative Art in the Bible* og Adele Berlins *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* var viktige bidrag. I nyere tid har Yahira Amits *Reading Biblical Narratives* kommet med interessante tillegg. Min analyse er preget av Bible and Literature tradisjonen, med Berlin og Bar-Efrat. Men jeg er enig med Amit i det at denne tradisjonen trenger og suppleres med kunnskap fra litterærkritikken, særlig når det gjelder leserens rolle. At det er leseren som definerer hvordan en tekst skal avgrenses ut fra hvilket blikk man leser teksten med, er et veldig viktig poeng for narrativ analyse.²⁸

Narrativ analyse av bibelske tekster er altså et ungt forskningsområde, under 50 år gammelt. Tekstene blir analysert som litterære verk og fortjener å bli lest og analysert etter litterærkriterier. Verdien av denne type analyse blir ikke lengre trukket i tvil. Man nyter heller de nye aspektene analysen bringer til bibelteksten.²⁹

3.2 Er bibelske fortellinger annerledes enn andre fortellinger?

Det er ganske interessant at selv om bibelen er full av fortellinger, har den ikke selv noe ord for begrepet fortelling.³⁰ Den største forskjellen mellom skjønnlitteratur og bibelske fortellinger, er kanskje at mange av de bibelske fortellingene er ment å fremstå som historiske hendelser og ikke skjønnlitteratur. Men noen av de bibelske fortellingene er tydelig ment å være skjønnlitteratur. Bibelske fortellinger dekker ikke over ”uheldige episoder” og bruker sjeldent repetisjon uten at det har en mening for fortellingen. De bruker ofte ironi.³¹ Et aspekt som er viktig å ta med når vi leser fortellingene, er at de er representasjoner. Berlin forklarer dette ved å sammenlikne Abraham og et eple. Abraham i Genesis er ikke noe mer en virkelig person enn et bilde av et eple er et eple.³² Brukt på Josef i Gen 37 vil det si at Josef ikke er en virkelig person noe mer enn et bilde av meg er meg. Det betyr ikke at man sier noe om Josef levde eller ikke, men viser at det er viktig at vi ikke blander den historiske personen med hans narrative representant. Vi har som regel ikke noe problem med tanken på at et bilde av meg ikke er den virkelige meg. På et bilde kan en for eksempel se ut som om man har røde øyne,

---

²⁸ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 14-21

²⁹ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 10-13

³⁰ Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 11

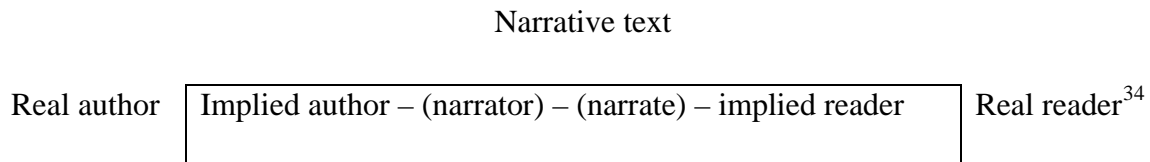
³¹ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 4-8

³² Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 13

noe en i virkeligheten ikke har. Det er viktig å huske at en representasjon av virkeligheten ikke alltid gjengir hver detalj av den riktig³³

3.3 Forfatteren og leseren

Et diagram som er mye brukt og som har gitt god innsikt i temaet forfatter, forteller og leser er dette:

Det er veldig viktig å ikke forveksle forfatteren med fortelleren. Den som har fortellerstemmen i fortellingen er ikke den samme som har skrevet fortellingen. I tillegg har man det som kalles *implied author*. Det er ikke det samme som fortelleren, men heller det prinsipp som oppfant fortelleren. Den impliserte forfatter kan ikke si leseren noe, har ingen stemme i fortellingen og ingen måte å kommunisere direkte med leseren på. Det er en stille instruks gjennom designet av helheten i fortellingen. Det finnes alltid en implisert forfatter i en fortelling, selv om fortellingen kanskje er skrevet av mer enn en person. Motparten til den impliserte forfatter er den impliserte leser. Det er heller ikke de mennesker som faktisk sitter og leser boken, men det publikum som fortellingen selv forutsetter. Akkurat som den impliserte forfatter er den impliserte leser alltid til stede.

Det er ikke alltid at en fortelling har en forteller. På samme måte er det ikke alltid en *narratee* i fortellingen. *Narratee*-karakteren er det eneste middelet den impliserte forfatter har til å informere den virkelige leser om hvordan han eller hun bør oppføre seg som impliserte lesere, hvilken *Weltanschauung* de skal adoptere. Chatmann sier:

“The narratee-character tends to appear in narratives like Conrad’s whose moral texture is particularly complex, where good is not easily distinguished from evil. In narratives without

³³ Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 13 og 14

³⁴ Chatmann, *Story and Discourse* (1978) 151. Jeg vil oversette begrepene slik: real author- forfatter, implied author- implisert forfatter, narrator – forteller, narratee- betyr den person som fortellingen er adressert til. Det finnes ikke noen god oversettelse til norsk, så jeg vil bruke narratee, implied reader- implisert leser, real reader- reell leser.

explicit narrates, the stance of the implied reader can only be inferred, on ordinary cultural and moral terms.”³⁵

Det er like viktig å skille mellom *narratee*, implisert leser og reell leser, som mellom de forskjellige typer forfatter og forteller. Når en som leser begynner på en bok, inngår man en kontrakt og får et annet selv; man blir den impliserte leser. Og akkurat som fortelleren kan velge å alliere seg med den impliserte forfatter eller ikke, har den impliserte leseren (utstyrt av den reelle leser) et valg mellom å alliere seg med *narratee*'en eller ikke. Leseren som reell leser har alltid muligheten til å avvise å lese fortellingen som implisert leser. Men en slik avvisning kan ikke si imot de grunnleggende premissene i fortellingen, for det er nødvendig å akseptere dette til en viss grad for ha mulighet til å forstå fortellingen. Man kan altså skille mellom den impliserte, velvillige leser og den kritiske leser.³⁶

Fortelleren og *narratee*'en er i samme situasjon. De er alt fra en *full – fledged* karakter i fortellingen, til å ikke være tilstede i fortellingen.³⁷

3.3.1 Fortelleren

Fortelleren er en abstrakt figur uten navn som megler mellom leseren og fortellingen. Fortelleren eksisterer i fortellingen sammen med karakteren, og leserne kan høre både fortellerens og karakterenes stemme. Som lesere er vi avhengige av fortelleren for å få tilgang på fortellingsverdenen. Det er gjennom fortelleren vi får vite hva som skjer og hvem som sier noe. Alt leseren vet om fortellingen, ser vi og hører vi gjennom fortellerens øyne og ører.³⁸ Amit summerer det opp slik: ”when we read a story we are in the hands of the narrator.”³⁹ Fortelleren kan være utenfor fortellingsverdenen eller være en del av den som karakter. Men i de bibelske fortellingene er fortelleren sjeldent en karakter i fortellingen. (Dette skjer kun steder i Deut der Moses er fortelleren og i Nehemja der fortellingen blir fortalt fra Nehemjas sted.) Det er mest vanlig med en forteller som er ekstern og over karakterene. Dette blir ofte kalt at fortelleren er allvitende eller omnipotent.⁴⁰

³⁵ Chatmann, *Story and Discourse* (1978) 150

³⁶ ”Den impliserte leser tar rolle som publikum som velvillig følger plotet og fyller ut hullene mest mulig på fortellingens premisser, mens den kritiske leser reiser spørsmål som gjerne bryter med tekstens egne problemstillinger, og dermed utfordrer hele tekstens konsept. Innenfor narrativ analyse er den impliserte leser den mest brukte.” Saxegaard, ”Bibelsk narratologi” (2008) 188

³⁷ Chatmann, *Story and Discourse* (1978) 147-151

³⁸ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 13

³⁹ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 94

⁴⁰ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 95

Meir Sternberg sier om fortelleren:

“The Bible always tells the truth in that its narrator is absolutely and straightforwardly reliable...in terms of the internal premises established by the discourse – and these alone determine reliability in interpretation – the reader cannot go wrong even if he does little more than follow the statements made and the incidents enacted on the narrative surface. For the narrator who conveys them to him cannot go wrong himself.”⁴¹

Internt i fortellingen er altså fortelleren i de bibelske fortellingene til å stole på. Det fortelleren sier om en karakter eller en situasjon, er sant innenfor fortellingsverdenen. Fortelleren gir alltid riktige instruksjoner, gjør ikke feil, gir leserne villedende informasjon eller prøver bevisst å lure leserne. Andre karakterer i fortelling kan gjøre dette, men aldri fortelleren.⁴² Fortelleren vet altså alt om fortellingsverdenen – til og med karakterenes tanker og følelser. Dette inkluderer også Gud. I den bibelske fortellingsverden skal man stole på Gud fordi man tror at Gud er Gud, og samtidig må man stole på fortelleren fordi fortelleren er kilden til det man vet om Gud. Hvis et utsagn i en fortelling har både Guds og fortellerens stemme bak seg, er det utenfor all tvil om det er sant eller ikke.⁴³ Et eksempel er Gen 2:16-17 der slangen prøver å så tvil om det Gud har sagt til Adam og Eva. Som lesere må vi evaluere det slangen sier opp mot det fortelleren har sagt og det Gud har sagt.

3.3.2 *Leseren*

Alle fortellinger trenger en leser eller lytter. Fortellinger er skrevet av, til og for mennesker. Derfor vil vi alltid finne noe i fortellingen som vi kan kjenne oss igjen i. Enten en karakter, en situasjon eller en reaksjon. Vi kan kjenne oss igjen i brødrens sjalusi mot Josef, vi kan kjenne oss igjen i Josefs entusiasme over å fortelle om drømmen han har hatt, eller vi kan kjenne oss igjen i Jakobs bunnløse sorg over å ha mistet sitt barn. Fortellingens kraft ligger i det at den imiterer livet, skaper en verden som er lik vår og situasjoner som er lik de vi er borte i til daglig. Som lesere er vi ikke bare mottakere av en gitt mening. Gunn og Fewell sier det slik: “the text only comes alive when we engage in it.”⁴⁴ Som lesere må vi engasjere oss i teksten for å få ut mening av den. Mening er et produkt som oppstår i samarbeidet mellom

---

⁴¹ Sternberg, *The Poetics of Biblical Narrative* (1985) 51

⁴² Gunn and Fewell, *Narrative in the Hebrew Bible* (1993) 53

⁴³ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 95

⁴⁴ Gunn and Fewell, *Narrative in the Hebrew Bible* (1993) 50

teksten og leseren.⁴⁵ Samspillet mellom leser og tekst tar også Iser opp i sin bok *The Art of Reading*.

”From this we may conclude that the literary work has two poles, which we might call the artistic and the aesthetic: the artistic pole is the author’s text and the aesthetic is the realization accomplished by the reader. In view of this polarity, it is clear that the work itself cannot be identical with the text or the concretization, but must be situated somewhere between the two. It must inevitably be virtual in the character, as it cannot be reduced to the reality of the text or to the subjectivity of the reader, and it is from this virtuality that it derives its dynamism. As the reader passes through the various perspectives offered by the text and the different views and patterns to one another he sets the work in motion, and so sets himself in motion, too.”⁴⁶

Å analysere en tekst betyr at man må ta hensyn til teksten og leseren. Men man kan altså ikke behandle dem hver for seg. Det er viktig å huske at enhver lesing er et samspill mellom teksten og leseren.

Hvordan vi analyserer teksten kommer også an på hvilken leserrolle vi tar på oss. Chatman og Iser er noe uenige i hvordan de ser på den impliserte leser. Chatman ser på den impliserte leser som bestemt av teksten og den impliserte forfatter i teksten, men også en rolle som den reelle leseren inviteres inn i. Iser er mer opptatt av den impliserte leser som et produkt av møtet mellom teksten og leseren. Men man kan si at begge mener at når man leser en tekst finnes det en oppgave, eller, en rolle som vi som reelle lesere blir invitert til å gå inn i og som det forventes at vi er villige til å gå inn i dersom vi skal kunne lese slik vi inviteres til av den impliserte forfatteren.⁴⁷ Det er vanskelig for oss å sette oss fullstendig inn i rollen som implisert leser og lese fortellingene slik som det publikum fortellingen først var ment for ville lest den. Som sagt er lesing samarbeid mellom teksten og leseren. Vi som lesere har alltid med oss vår virkelighet og bagasje til teksten. Jeg vil påstå at vi aldri kan klare å virkelig lese teksten som impliserte lesere. Vi som leser tekstene mange hundre år senere, vil alltid være utenfor teksten, og derfor vil vi være en kombinasjon av implisert leser og reell leser. Når vi leser som reelle lesere, står vi friere til å være kritiske lesere. Vi kan til og med betvile fortellerens synspunkt eller være uenige med Guds handlinger i fortellingene. Men for at

---

⁴⁵ Gunn and Fewell, *Narrative in the Hebrew Bible* (1993) 47-52

⁴⁶ Iser, *The Art of Reading* (1978) 21

⁴⁷ Løland, "Connecting the Dots" (2008) 169

fortellingen skal henge sammen må vi allikevel akseptere noen av premissene som settes i teksten for den impliserte leser.⁴⁸

Josef-novellen strekker seg over flere kapitler i bibelen og det er mange måter å jobbe med den på. Man kan jobbe med et kapittel eller tema eller med hele novellen eller et overordnet tema. Det er vi som lesere som bestemmer hva som defineres som en fortellingsenhet. De bibelske fortellingene hadde i utgangspunktet ikke noen kapittelinndeling eller overskrifter. Bibelske fortellinger innbyr altså til dynamisk lesing. Det er leseren som definerer hva det er man leter etter i fortellingen. I Josef-novellen kan man for eksempel se på forholdet mellom far og sønn. Dette kan man se i Gen 37 alene. Men hvis man skal ha drømmer som tema, bør tekstgrunnlaget utvides til og også ta med drømmene som Josef tyder i Gen 40:5-23 og 41:14-36. I dette ser vi at leseren av bibelske fortellinger har en aktiv rolle i å definere fortellingene.⁴⁹

3.4 Plot og struktur

Jeg vil bruke Amits definisjon på plot:

“The plot is a selection and organization of events in a particular order of time; it is a purposeful structure built around the conflict between the personae, or it may be the internal conflict of one character.”⁵⁰

Det finnes ikke noe dekkende norsk ord for plot, så jeg kommer til å bruk plot som betegnelse.

Forfatteren av en fortelling velger ut en serie med hendelser, organiserer dem slik at det gir mening og formidler det han eller hun vil med fortellingen. Det finnes forskjellige måter å organisere hendelsene på, men de bibelske fortellingene, som ofte utgir seg for å være historiske, er som regel organisert kronologisk. En fortelling har flere stadier. Først gjør man rede for bakgrunnen, så kommer en form for komplikasjon som avslører hvorfor og hvordan det vi får vite i begynnelsen har forandret seg. Deretter kommer selve vendepunktet. Den følges av opprulling hvor konsekvensene av vendepunktet blir synlige. Så kommer fortellingens slutt. Man kan si at det er fem stadier: Exposition (utredning), complication (komplikasjon), change (vendepunkt), unraveling (opprulling, konsekvenser) og ending

---

⁴⁸ Se punkt 3.3 og 3.3.2 over og Chatman, *Story and Discourse* (1978) 150

⁴⁹ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 14-21

⁵⁰ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 47

(slutt).⁵¹ De delene som til sammen utgjør et plot er av forskjellig størrelse. Den minste narrative enhet er den som bare inneholder en hendelse. Kombinasjonen av mange små hendelser skaper større enheter, scener og akter. Noen fortellinger har kun en akt, men de aller fleste inneholder flere akter.⁵²

Det finnes flere måter å strukturere et plot på og mange forslag til hvordan disse måtene bør deles inn. Jeg vil bruke Amit's inndeling og gjøre rede for den. I redegjørelsen vil jeg bruke Genesis 37 som eksempel.

3.4.1 The pediment structure:

Denne strukturen legger vekt på vendepunktet. Amit bruker fortellingen om tårnet i Babel som eksempel (Gen 11:1-9). Den begynner med informasjon om at alle verdens folk snakker ett språk og bor i en dal i landet Shinar. Så kommer komplikasjonen som leder frem mot vendepunktet: Man ønsker å lage murstein og bruke dem til å bygge et tårn som går opp i skyene. Vendepunktet skjer når Gud kommer ned for å se på arbeidet og bestemmer seg for at dette prosjektet ikke bør fullføres. Konsekvensene av det er at Gud lar dem snakke forskjellige språk og sprer dem utover jorden. Fortellingen avsluttes med en etymologisk forklaring på hvorfor stedet heter Babel og kommenterer den nye situasjonen etter forandringen har skjedd.⁵³ I Genesis 37 kan man også se denne strukturen. Den begynner med informasjon om at dette er fortellingen om Jakobs ætt. Så kommer komplikasjonen: I en stor flokk med brødre har faren en tydelig favoritt, og dette gjør at brødrene hater Josef. Vendepunktet skjer i det brødrene planlegger å drepe Josef, men ender opp med å selge ham. Konsekvensen av vendepunktet er at Jakob tror at Josef er død og sørger. Til slutt får leseren en kommentar og mer informasjon om hva som skjedde med Josef.

3.4.2 The scenic character:

I denne strukturen analyseres fortellingen gjennom å se på tid, sted og karakter, og gjennom å skille mellom "telling" og "showing". "Telling" er som en rapport. Fortelleren beskriver det som hender og lar ikke personene i fortellingen snakke for seg selv. Her får leseren all informasjon indirekte gjennom fortelleren. "Showing" er mer som en scene, nesten uten innblanding fra fortelleren. Det er karakterene selv som presenterer det som skjer. En fortelling som struktureres slik er ofte mer dramatisk. Men fortellinger er sjeldent bare

---

⁵¹ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 47

⁵² Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 93

⁵³ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 48

”showing”. Bibelske fortellinger er ofte en kombinasjon av ”telling” og ”showing”. I Genesis 37 er begynnelsen preget av mye telling. Helt frem til v 6 er det ingen av karakterene som snakker, det er fortelleren som rapporterer for oss hva som skjer. I v 6 går rapporten over i dialog og ”showing”. Fra v 6 til v 11 er det karakterene selv som gir oss den viktigste informasjonen. Men allikevel er det ikke ren ”showing”, for forfatteren er inne med noen opplysninger innimellom dialogen. Dette understreker det at de bibelske fortellingene som regel er en blanding av ”telling” og ”showing”.⁵⁴

Begge metoder for å analysere fortellinger er gyldige, men de drar ut hvert sitt aspekt med fortellingen. De supplerer hverandre, og kanskje bør man bruke begge strukturer i en analyse av en tekst.⁵⁵

3.4.3 Units and transition:

Denne type struktur ser på hvordan overgangen fra en fortellingssenhet til neste skjer, og hvor ofte, er en annen måte å strukturere og analysere en tekst på. Hvordan det skifter fra enhet til enhet, viser hvordan plotet går fremover. En fortelling har ofte hull akkurat i overgangene. Dette gir leseren en følelse av å bli kastet fra en scene til en annen. Amit mener at denne type struktur kan understreke den sentrale rollen Gud ofte har i de bibelske fortellinger. Gud er den som gjør slik at omstendighetene er riktige og Gud lar karakterenes planer lykkes.⁵⁶ Det er uenighet om man skal lete etter Gud i hullene, eller om dette er å lese for mye inn i teksten. Dette temaet vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

3.4.4 The three-and- four structure:

Denne type struktur blir ofte brukt for å formidle konfrontasjon og for å understreke forandring i holdningen til karakterer. Fortellingene er strukturert av fire hendelser som deler et fellestrekk, og i den siste hendelsen forandres noe. Et eksempel er fortellingen om Samson og Delilah (Dom 16:4-21).⁵⁷ I Gen 37 sies det tre ganger at brødrene hater Josef (Gen 37: 4 וַיִּשְׂנְאוּ, 5 שָׂנְאוּ og 8 שָׂנְאוּ) fordi Jakob er mer glad i ham på grunn av drømmene og historiene hans. Det er tydelig i fortellingen at dette hatet kommer til å få utløp på en eller annen måte. I

⁵⁴ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 49-58

⁵⁵ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 57

⁵⁶ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 59-61

⁵⁷ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 62-65

Gen 37:11 skjer det et vendepunkt. Brødrenes hat går over til også å være misunnelse, אֲנִינָא, noe som peker frem mot Gen 37:18 der de planlegger å drepe Josef.

3.4.5 *The patterned scene:*

Denne strukturmodellen forholder seg som regel til disse stadiene: møte, avtale, avslag, oppmuntring(kan være mer enn en), krav om tegn eller bevis og frykt. Dette er typisk for kallelsefortellinger. Eksempler er Gideon (Dom 6:11-24) og Moses (Ex 3:1-4:17).⁵⁸ Denne strukturen finnes ikke i Gen 37.

Et viktig poeng er at fortelleren aldri sier noe om hvilken struktur som blir brukt i fortellingen. Det er et middel leserne kan bruke for å bedre forstå fortellingen og få enda større innsikt i den. De forskjellige måtene å strukturere fortellingens plot på, er altså noe vi gjør som lesere av teksten etter den er ferdig.

3.5 Karakterer

Etter E. M. Forsters bok, *Aspects of the Novel*, har det innenfor litteraturvitenskapen vært vanlig å skille mellom runde og flate karakterer.⁵⁹ Flate karakterer, eller typer som de også kalles, har ofte bare en kvalitet eller ett karaktertrekk.⁶⁰ En flat karakter er for eksempel den onde hekse i Snøhvit. Flate karakterer forandrer seg ikke i løpet av fortellingen. Er hekse ond i begynnelsen, så forblir hun ond gjennom hele fortellingen. Runde karakterer er mer komplekse og har flere karaktertrekk (som Sinnataggen i Snøhvit.) Runde karakterer oppfører seg som ”vanlige mennesker” med både gode og onde sider.⁶¹ En rund karakter kan forandre seg og utvikle seg i løpet av fortellingen. Det kan være misvisende å snakke om kun to kategorier karakterer. I tillegg til flate og runde karakterer har man også alltid noen karakterer i en historie som bare er der og ikke blir karakterisert i det hele tatt. Denne type karakter kan kalles *agent*. Adele Berlin bruker betegnelsen *full-fledged character* om runde karakterer og *type* om flate karakterer. Jeg vil følge henne i dette.

En *type* er en som er bygget på et karaktertrekk eller kjennetegn. De er enten onde eller gode, dumme eller snille, stygge eller vakre. Disse karakterene har ingen personlighet eller individualitet. De *full-fledged characters* er mer komplekse, de har flere karaktertrekk eller

⁵⁸ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 65-68

⁵⁹ Forster, *Aspects of the Novel* (1927) 75

⁶⁰ Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 23 og 32

⁶¹ Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 23 og 32

kjennetegn og fremstår som virkelige personer.⁶² Det vil si at det er tre forskjellige karakterkategorier: *full-fledged characters, type og agent*.⁶³ Det er viktig å huske at en karakter kan være type i en fortelling og full karakter, eller agent, i en annen fortelling.

3.5.1 Karakterbeskrivelser

En karakter i en fortelling er kun summen av hvordan karakteren har blitt beskrevet. I virkeligheten eksisterer vi uansett om noen beskriver oss eller ikke, men i fortellingens verden er det beskrivelsen som skaper karakteren.⁶⁴

Det å skape en karakter kan skje direkte eller indirekte. Direkte beskrivelser skjer ofte gjennom fortelleren eller andre personer i fortellingen, mens indirekte beskrivelse skjer gjennom analyse av karakterens oppførsel, handlinger og hva han eller hun sier.⁶⁵

Direkte beskrivelser inneholder ofte et element av dom over karakteren. Hvis en blir beskrevet som rettferdig, ond, klok eller god, er dette både en beskrivelse og en dom av karakteren. Karakteren blir ikke bare beskrevet, men også evaluert.⁶⁶ Karakterbeskrivelsene i bibelen er ikke så detaljerte som vi kan være vant til fra den moderne skjønnlitteratur. Utseende til de bibelske karakterene blir svært sjeldent beskrevet. De detaljer som gis om utseendet har som oftest en funksjon i plotet. Et eksempel er at Leah beskrives som å ha svake øyne, mens Rakel beskrives som vakker (Gen 29:17). Denne informasjonen er med på å få oss til å forstå hvorfor Jakob elsker Rakel og ikke Leah, og hvorfor Laban ønsker å gifte bort Leah først. Dette kan også være med på å forklare Jakobs spesielle forhold til Rakels sønner, Josef og Benjamin.⁶⁷ Selv om beskrivelsene er til for plotet, får vi allikevel en beskrivelse, vi vet at Rakel er vakker. Men beskrivelsen blir aldri så detaljert at vi kan se for oss akkurat hvordan Rakel ser ut.⁶⁸ Beskrivelse går ikke bare på utseende, man kan få vite mye om en karakter gjennom beskrivelse av status, yrke, etnisitet osv.

Når man indirekte beskriver en karakter, går det på alle ytre trekk, slik som handling og tale. De ordene karakteren sier, viser noe om personligheten hans eller hennes. Noen ganger er det

---

⁶² Berlin, *Poetics and interpretation of Biblical Narrative* (1983) 23

⁶³ "I see here three categories (not the usual two – flat and round) and to avoid confusion I will rename them. The round character is the full-fledged character; the flat character is the type; and the functionary is the agent." Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 23

⁶⁴ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 48

⁶⁵ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 74

⁶⁶ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 53

⁶⁷ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 49

⁶⁸ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 34

gjennom ord eller handling alene at karakteren vises, men ofte er ord og handling kombinert for å gi oss som lesere en fyldigere beskrivelse av karakteren.⁶⁹ Karakterens handling og tale reflekterer ofte noe om dens indre liv, men det er opp til leseren å tolke det karakterens sier og gjør. Ved indirekte beskrivelse tvinges leseren til å ta aktivt del i fortellingen.⁷⁰

- *Tale:*

All tale reflekterer og utleverer den som taler. Noen ganger gir det oss også litt innsikt i den personen som blir adressert, eller utleverer hva den personen som taler mener om den personen som blir adressert. Bibelske fortellinger har ikke noen forskjell i tale fra karakter til karakter. Det er ikke slik at vi kan lese et utdrag og tenke: Det er typisk Moses. Karakterens tale er mer eller mindre lik fortellerstemmen og utmerker seg ved å være enkel, praktisk og behersket. Den sosiale status til den som snakker, blir ofte reflektert i tale. Når man snakker til en konge er det mer høytidelig og høflig språk enn når man snakker til en i samme klasse som seg selv. Det er viktig å notere seg de gangene man avviker fra den talemåte som er akseptert. Søsken ser ut til å tiltale hverandre med ”min bror” og ”min søster” (Gen 33:9 og 2 Sam 13:11). Dette er ikke tilfellet i Gen 37, men det kan komme av at brødrene nesten alltid opptrer i flokk. Innholdet i talen er nært knyttet til talens funksjon. Mye av det som sies i bibelske fortellinger, er informativt, og målet er å få eller å gi kunnskap. I tillegg bidrar det ofte til å beskrive karakterer. Måten karakterer gir informasjon videre på, viser oss noe om dem. Det hender at det karakteren sier, avviker mye fra den informasjonen vi har fått fra fortelleren. Slik som brødrene til Josef sier at Josef er død, mens vi som lesere vet at han er solgt som slave.⁷¹

- *Handling:*

En persons karakter avsløres gjennom de handlinger han eller hun gjør. På grunn av dette kan fortelleren bruke en karakters handlinger til å beskrive hvem han eller hun er. I bibelske fortellinger er det en karakters handlinger som er den mest brukte måten å beskrive en karakter på. Karakterenes handlinger er også byggesteiner i fortellingens plot, uten at den individuelle karakter kun blir sett på som middel for å holde fortellingen i bevegelse. Individet i fortellingene er viktige. Plot og karakter virker på hverandre slik at karakterene holder plotet i gang, men plotet beskriver også karakterene. Problemet med å beskrive en karakter gjennom dens handlinger, er at det ligger i denne beskrivelsens natur å ikke avsløre noe om grunnen til

---

⁶⁹ Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 39

⁷⁰ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 64

⁷¹ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 64-76

handlingene eller karakterens indre liv. Leseren må selv lage seg en hypotese rundt karakterens motiver. I eventyr og sagn er det ikke uvanlig at karakterene er dømt på forhånd som helter eller antihelter. I bibelen er dette mer åpent. Fortellingen fortelles uten at karakterene klassifiseres som onde eller gode.⁷² Tolkningen er opp til leseren, selv om man se etter hint om hvordan tekstene skal tolkes.

3.5.2 Karakterens indre liv

Det er en vanlig oppfatning at bibelen ikke beskriver karakterenes indre liv. Det er en feiltolkning, vi får flere ganger innsyn i hva karakterene føler eller tenker. Jakob elsker Josef mer enn sine andre sønner, brødrene til Josef blir sjalu, Moses blir sinna. Vi får til og med vite hva karakterene tenker om andre karakterers indre liv (Gen 37:4).⁷³ Det er flere personer i en fortelling som kan gi oss innsyn i karakterens indre liv; fortelleren, andre karakterer og karakteren selv. Det fortelleren sier oss om en karakter skal vi stole på at er riktig⁷⁴. Men andre karakterer i fortellingen er ikke allvitende. Deres beskrivelser er derfor mer usikre. De andre karakterenes kunnskap eller mangel på kunnskap er viktig for plotets utvikling.⁷⁵ Det at Jakob tror at Josef er drept av et dyr, mens brødrene vet at han er solgt som slave, gir Josef fortellingen en spenning. Hva vil skje videre? Får Jakob vite at Josef fremdeles lever?

3.5.3 Oppsummering om karakterer

Det er ikke ofte vi får vite noe om de bibelske karakterenes dagligliv. Vi møter dem helst i uvanlige omstendigheter, krisetid eller i vanskelige situasjoner. Når vanlige, daglige oppgaver nevnes, er dette som regel for å gi oss mer informasjon om karakteren. En person er ofte mer enn sine handlinger, så er det rett av oss å tenke på Kain som morderen og Aaron som en som har svak vilje siden han ga etter og lagde gullkalven? I virkeligheten kan det stemme at en person er mer enn hva han eller hun gjør, men i fortellingens verden er det ikke slik. I en novelle er det ikke rom for å beskrive en karakter med alle sider den måtte ha. Fortellingen velger hvordan den vil beskrive karakteren. Vi husker Kain som en som drepte sin bror (Gen 4:1-16) og Amnon som en som voldtok sin søster (2 Sam:13) fordi det er det fortellingen vil formidle til oss. Hadde forfatteren ønsket at vi skulle se Kain i et annet lys, hadde vi fått vite

---

⁷² Dette gjelder ikke hele bibelen. I Genesis er det slik, mens i 1 og 2 Kongebok og 1 og 2 Krønikerbok referes det ofte til at konge gjør det som er rett (godt) eller ondt i Guds øyne. Gjennom sine handlinger blir kongene dømt som gode eller onde. Noen eksempler er 1 Kong 15:5; 21:25, 2 Kong 8:27; 12:2, 2 Krøn 21:6; 29:2.

⁷³ Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 38

⁷⁴ Se punkt 3.3.1

⁷⁵ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 58-64

mer om hans karakter. I lengre fortellinger har man mer frihet til å beskrive en karakter gjennom flere handlinger, og da vil man få et mer nyansert syn på karakteren.⁷⁶

Det er altså mange måter å beskrive en karakter på. Direkte og indirekte, gjennom taler og handling. Metodene kan kombineres for å gi oss et mer nyansert bilde av karakteren, eller for å underbygge et særlig karaktertrekk.

3.6 Tid

En fortelling kan ikke eksistere utenfor tiden. Den utspiller seg i løpet av en tid (ekstern tid), og tid går i fortellingen (intern tid). Fortellinger kan ikke leses hele på en gang. Man må lese seg gjennom fortellingen. Vi vet ikke hva som skjer på slutten etter å ha lest første ord i fortellingen. Tidsaspektet med fortellingen er noe forfatteren kan utnytte. Han eller hun kan bruke det at vi ikke vet alt om karakterene eller handlingen til å skape spenning og holde leserens interesse våken. Forfatteren bruker også tid til å strukturere og organisere fortellingens enheter på en måte som holder leseren interessert gjennom å variere lengde, velge ord, setninger og avsnitt slik at det blir en dynamikk i fortellingen.

3.6.1 Tid i fortellingen

Tid inne i fortellingen er forskjellig fra vanlig, objektiv tid. Objektiv tid er kontinuerlig og jevn, uten forstyrrelser, forsinkelser eller akselerasjon. Den har en rett linje fremover og kan ikke skrus tilbake. Dette er ikke tilfellet for intern tid i fortellingen. Den er subjektiv og utvider seg eller innskrenker seg etter omstendighetene. Den er ikke kontinuerlig, men full av hull, forsinkelser og hopp i tid. Hastigheten og retningen forandres ofte. Det er forfatteren som bestemmer over tiden og former den slik han eller hun mener at det passer best for fortellingen. Intern tid har mye å si for strukturen i fortellingen. Veksling mellom avsnitt der tiden går fort og avsnitt der tiden går sent eller står helt stille, er med på å skape struktur, dynamikk og spenning. På grunn av den store betydningen tiden har for fortellingen, har det stor verdi å se på tiden når man analyserer og tolker en fortelling.⁷⁷

Dette kan sees i Gen 37. Når Josef forteller om drømmene sine, synker fortellingstempoet, så dras det opp igjen i Gen 37:12 der vi har gjort et hopp i novellen. ”En dag gikk brødrene av sted...” (Gen 37:12). Når Josef kommer bort til brødrene (Gen 37:23-24), stiger tempoet, noe som understreker råheten i det de gjør mot sin lillebror. Verbene kommer fort etter hverandre,

---

⁷⁶ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 74- 80

⁷⁷ Bar-Efrat, *Narrative Art in the Bible* (1989) 141-143

וַיִּפְּשִׁיטוּ (de tok av ham), וַיִּקְחֵהוּ (de tok ham), וַיִּשְׁלְכוּ (de kastet ham). Så roes tempoet til vanlig tid, brødrene setter seg ned for å spise (Gen 37:25).

I bibelske fortellinger er tiden man skal fortelle på ofte knapp. Det tar ikke så lang tid å lese eller høre en fortelling på 20 til 30 vers. Til og med lange fortellinger i bibelen er ofte satt sammen av mange små. (eks Josef). Dette innebærer at forfatteren må være dyktig til å forme den interne tiden, for en kort fortelling kan ofte gå over flere år. Det er mange forskjellige måter som tiden komprimeres på: lister, standard fraser, vage tidsreferanser (en tid etter, Gen 22:1, en setning som summerer opp flere hundre år), oppsummering (så lå landet øde i 80 år, Dom 3:30b) og kronologiske markører. Tid blir ikke bare komprimert. Det er et kjent bibelsk virkemiddel å understreke en hendelse ved å bruke lang tid på å fortelle den. Jo mer viktig det er det som skjer, jo lengre tid bruker man på å fortelle om hendelsen. Repetisjon brukes ofte for å utvide tiden. Dialog er også en måte å få tiden til å gå saktere på. Gjennom dialogen roes tempoet ned, og fokuset blir satt på det som er viktig i fortellingen.⁷⁸

3.7 Point of view

I en novelle er det som regel mer enn en hovedperson. Hendelsene kan belyses gjennom forskjellige vinklinger. Det er ikke mulig å diskutere karakterer uten å komme innom *point of view*. Karakteren blir ikke direkte oppfattet av leseren, men formidlet gjennom det forfatteren forteller, altså gjennom en annen karakter. Leseren får bare med seg det forfatteren ønsker å formidle.⁷⁹ Begrepet ”*point of view*” er et moderne begrep, men det er et verktøy vi også kan bruke på gamle tekster. Jeg vil bruke Berlins definisjon av begrepet som ”the position or perspective from which a story is told.”⁸⁰

Seymour Chatman har pekt på tre måter man kan bruke begrepet *point of view*:

oppfattelses(perseptional), *begrepsmessige(conceptual)* og *interesse (intrest)-point of view*.

⁸¹ Dette kan bli kritisert fordi *interesse - point of view* virker å være av en annen kategori enn de to andre. *Oppfattelses og begrepsmessig point of view* referer som regel til personen som ser, altså subjektet i handlingen, mens *interesse – point of view* referer til den som blir sett, altså objektet. Til tross for dette kan disse kategoriene være nyttige når en skal analysere

⁷⁸ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 105-110

⁷⁹ Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 43

⁸⁰ Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 46

⁸¹ Chatman, *Story and Discourse* (1978) 151

bibelske fortellinger fordi objektet i fortellingen sjeldent kommer frem med sitt *point of view*.⁸² Chatman peker også på at det er forskjell på ”point-of view” og fortellerens stemme:

“Thus the crucial difference between”point of view” and narrative voice: point of view is the physical place or ideological situation or practical life-orientation to which narrative events stand in relation. Voice, on the contrary, refers to the speech or other overt means through which events and existents are communicated to the audience. Point of view does not mean expression; it only means the perspective in terms of which the expression is made. *The perspective and the expression need not to be lodged in the same person.*⁸³”

Gen 37 er et godt eksempel på forskjellen mellom *interesse-point of view* og *oppfattelses-point of view*, og på hvordan man kan presentere flere forskjellige *point of view* i en fortelling. I begynnelsen av Gen 37 er Jakob i fokus, og leseren får vite at han har en sønn som heter Josef. *Oppfattelses-point of view* er Jakobs når leseren får vite at Josef er hans favoritt, så skifter det til brødrene når leseren får vite at de hater Josef. Det er altså samme fakta; Josef er favoritt, fra forskjellige *point of view*. Så skifter scenen til Josefs drømmer. Drømmene blir fortalt uten forklaring eller noe hint om hva Josef mener med dem. Etter brødrenes reaksjon ser vi at de ikke trenger noen forklaring. De skjønner hva drømmen betyr med det samme. Novellens fokus er på brødrenes reaksjon, og etter neste drøm, på Jakobs reaksjon.

Slik skifter *point of view* frem og tilbake mellom Jakob, Ruben, Juda og brødrene gjennom hele Gen 37. Det som er interessant er at Josef kommer aldri til, han er *interesse-point of view*, men aldri *oppfattelses-point of view*. Det kan virke rart at en som aldri kommer til orde med sitt *point of view* kan være hovedpersonen i novellen. Men han er allikevel hovedperson fordi novellen klarer å gjøre ham til objekt (for de andres tanker og handlinger) hele tiden.⁸⁴

---

⁸² Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 47-48

⁸³ Chatman, *Story and Discourse* (1978) 153

⁸⁴ Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative* (1983) 47-51

4.0 Tekstanalyse

4.1 Josef-fortellingen som helhet; sjanger og kontekst

Forskningshistorien til Josef-fortellingen er lang. I dag er det vanlig at Josef-fortellingen sees på som en helhetlig fortelling. Dette begynte med Gunkel og Gressmann. Men man var lenge i tvil om hvilken type fortelling Josef-fortellingen var.

Gunkel er den første til å kalle Josef-fortellingen en novelle, selv om han fremdeles holder på kildeinndelingen.⁸⁵ Novellebetegnelsen er akseptert av de fleste fremdeles. I følge Westermann er en novelle fiksjon som omhandler individer.⁸⁶ Både Gunkel og Westermann mener at Josef-fortellingen er en redaksjonell enhet, men Westermann mener at Josef-fortellingen ikke kan kalles en novelle. Hans innvendinger er at fortellingen ikke er fiksjon og ikke er innsnevret til å handle om et individ, den handler om Jakobs ætt. Hans konklusjon er:

” (...) it should be classified under that type of literature which covers the novel or short story, namely, belles lettres. The Joseph story is undoubtedly belles lettres; it does intend to hold the interest of its readers.”⁸⁷

Det er et poeng å ha med seg at klassifiseringen novelle er et moderne begrep som brukes på en gammel fortelling. Det er nok ikke slik at forfatteren av Josef-novellen tenkte at; ”nå skriver jeg en novelle.” Men i ettertid kan vi se at fortellingen har sjangertrekk som minner om en novelle. Westermann har et poeng når det gjelder Josef-fortellingen som helhet. Den er mer en fortelling enn en novelle⁸⁸, men Gen 37 er en novelle. Den har ikke for mange karakterer (særlig når man ser på brødrene som en gruppe⁸⁹), den handler om et individ, den har et vendepunkt og den har til og med en åpen og overraskende slutt. Mot Westermanns begrep om fiksjon kan man med Berlin si at en fortelling, eller en novelle, alltid er en fiksjon.⁹⁰ Alle sjangertrekk trenger ikke være på plass for å definere sjangeren på en tekst.

---

⁸⁵ Gunkel, *Genesis* (1902) 350

⁸⁶ Westerman, *Genesis 37-50, A Commentary* (1986) 25

⁸⁷ Westerman, *Genesis 37-50, A Commentary* (1986)25-26

⁸⁸Definisjon av fortelling: ”Andre tekster har form av fortellinger. Dette er mindre konsentrerte fortellertekster med rik fortellingslogikk – altså større persongalleri og flere hendelser som griper over i hverandre. Fortellingen gjengir et samspill mellom personer og hendelser og inneholder ofte (indirekte) karakteristikk av aktørene. Den har på en annen måte enn beretningen spillerom (og behov) for at leseren lever seg inni teksten for å finne ut hva den egentlig ”betyr” ... et typisk eksempel er den lange Josef-fortellingen (1 Mos 37-50), med sine følelsesladde karakteristikk, forviklinger, fordekte handlinger, uventede konsekvenser osv.” Hvalvik og Stordalen, *Den store fortellingen* (1999) 70-71

⁸⁹ Se karakterbeskrivelsen av brødrene, punkt 4.2.3

⁹⁰ Se punkt 3.2 om representasjoner

Novellebegrepet er en sjangerbestemmelse som fungerer formalt på Josef-fortellingen. Derfor vil jeg i min analyse referere til Gen 37 som en novelle.⁹¹

Josef-novellen er en del av patriark-fortellingene. Gjennom fortellinger om hva som skjer med Abrahams etterkommere, får vi innsyn i den gradvise oppfyllelsen av løftene til Abraham i Gen 12:1-3.⁹² Josef-novellen begynner slik:

אלה תלדות יעקב

“Dette er historien om Jakobs ætt”. (Gen 37:2)⁹³

Det vi kaller Josef-fortellingen, er egentlig Jakobs fortelling. I den får vi innsikt i alt som hender med hans ætt. Gen 37:2-36 er en klart avgrenset fortellingsenhet innen den store fortellingen fra kapittel 37 til 50, siden kapittel 38 er et tydelig mellomspill mellom 37:36 og 39:1. Med det synspunktet blir ikke kapittel 38 den samme ”forstyrrelsen” som det ofte blir oppfattet som.⁹⁴ Det handler jo om Jakobs ætt.

Wenham deler opp strukturen i novellen i åtte scener etter vers og dialog.⁹⁵ Wenhams inndeling er god. Min innvending er at hvis man skal ta den narrative metoden på alvor, bør ikke teksten deles inn etter vers, men heller ta hensyn til det narrative og bruke plotene og karakterene som inndeling. Det vil jeg gjøre i min analyse av teksten.

4.2 Plot i Gen 37

Jeg mener å se to plot i Gen 37. Det første går utover Gen 37 og omhandler hele Josef-novellen. Det andre er lett gjenkjennelig. Det begynner med informasjon om forholdet mellom Josef og Jakob, så kommer komplikasjonen med brødrenes hat (Gen 37:4. 5. 8. 11). Noe som blir ytterligere komplisert gjennom Josefs drømmer (Gen 37:5-11). Relasjonene i familien er tydelig ute å kjøre fra begynnelsen av, og Josefs drømmer drar dem enda lengre fra hverandre.⁹⁶ Vendepunktet kommer med at brødrene bestemmer seg for å drepe Josef (Gen 37:20). Fra Gen 37:21-34 ser vi konsekvensene av vendepunktet. Brødrene bestemmer seg for å selge Josef og lure sin far til å tro at han er død. Til slutt får vi en kommentar om

⁹¹ Andre noveller i det gamle testamentet er f. eks Ruth

⁹² Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 344

⁹³ Jeg vil referere all tekstkritikk i fotnoter og jeg vil kun referere til de tekstkritiske kasus som er relevant for oppgaven.

⁹⁴ Westerman, *Genesis 37-50, A Commentary* (1986) 22

⁹⁵ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 349

⁹⁶ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 357-360

Jakobs sorg og hva som skjer med Josef (Gen 37:35-36). Vi kan kjenne igjen en *pediment structure* i Gen 37.⁹⁷

4.2.1 Historien om Jakobs ætt

Det første plotet begynner i Gen 37:2. Dette er historien om; אֱלֹהֵי תְּלֻדוֹת. Denne fortellingen er den siste fortellingen som starter med dette i Genesis. Frasen er et kjennetegn på en patriarkfortelling. Wenham mener at Gen 37:1 hører til fortellingsperikopen før, at verset avslutter familiefortellingen til Esau. Jeg vil følge ham i det mye på grunn av at Gen 37:2 har standardfrasen אֱלֹהֵי תְּלֻדוֹת, som ofte brukes til å innlede en ny fortelling. Det er vanlig at det er faren til hovedpersonen i fortellingen som nevnes når frasen אֱלֹהֵי תְּלֻדוֹת brukes. Det er Jakobs familie det handler om.⁹⁸ Historien om Jakobs ætt blir ikke fullført i dette kapittelet, men helt på slutten av Gen 50. Man kan si at Gen 37 er første episode i det store plot⁹⁹et som rommer historien om Jakobs ætt. Josef novellen kan også sies å være forklaringen på hvorfor Israel ender opp i Egypt. Dette har teologisk sett stor betydning innenfor Petateuken. Særlig når det gjelder tilknytningen til Abrahams løftene. Novellen er en del av den delvise oppfyllelsen av dem. I Egypt blir kanaanererne stadig flere, de går fra å være 12 til 70. Men i forhold til landløftet er det et tilbakeslag; de må flytte fra Kanaan, det lovede land, til Egypt.

4.2.2 Josef som farens favoritt

וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בָן־זְקֵנִים הוּא לוֹ
וַעֲשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פָּסִים

”Israel elsket Josef ut av alle sønnene sine fordi han hadde fått ham på sine gamle dager. Han laget en kjortel som var sid og hadde lange ermer til ham” (Gen 37: 3).

Jakobs forkjærlighet for Josef er et tema som introduseres tidlig og gis mye oppmerksomhet, noe som viser til at det er viktig. Denne opplysningen ligger under hele tiden, og driver novellen. Det å ha en favoritt er noe som går igjen i patriarkfortellingen. Abraham favoriserer Isak over Ishmael, Isak elsket Esau mer enn Jakob, Rebekka elsket Jakob mer enn Esau, og

⁹⁷ Se punkt 3.4.1

⁹⁸ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 348-349

⁹⁹ Waw + perfektum forstås vanligvis som ”han pleide å lage”. Slik leser den Samaritanske Pentateuken det. Men i sammenhengen er det mest sannsynlig mer korrekt å oversette med ”laget” siden verbet er bakgrunnen til at ”brødrene så at faren elsket ham ut av alle de andre sønnene sine” i Gen 37:4. Wenham, *Genesis 16-50* 347

ikke minst, Jakob elsket Rakel mer enn Leah. Dette føres nå videre til Josef. Det repeteres tre ganger i begynnelsen at brødrene hater Josef (Gen 37:4. 5. 8) og det får sitt høydepunkt i 37:11 der det sies at brødrene var veldig sjalu på ham. Kanskje kan man se en parallell her. Leah blir beskrevet som tilsidesatt og nedprioritert, så derfor hater hennes sønner (Gen 29:29-30)?¹⁰⁰ I utsagnene om brødrnes hat kan man identifisere en *three-four structure* i plottet.¹⁰¹

Westermann påpeker at vi ikke må tolke Jakobs favorisering med våre moralske standarder. Det at Jakob elsker Josef mer enn de andre sønnene sine er et uttrykk for det spesielle forholdet de har fordi Josef er Jakobs sønn som han har fått på sine eldre dager (בְּיָקוֹב אֱהָבָה לְיוֹסֵף בְּעֵלְיוֹתָיו). Novellen prøver å vise oss at relasjonen mellom barn og foreldre kan være unikt fordi barnet er et resultat av en unik situasjon. Fortelleren i teksten er ikke kritisk til Jakob. Hans poeng er å få frem det unike med relasjonen. At det er en spesiell og skjebnesvanger relasjon som er en del av den menneskelige natur. Slik bør vi og tolke det.¹⁰² Westermann har et godt poeng i det at vi kan ikke alltid legge vår tids moral og standarder over på de bibelske fortellingene. Men allikevel er det tydelig i fortellingen at dette ikke ble akseptert av de andre i storfamilien. Reaksjonene er såpass sterke at det ikke virker som om Jakobs handlinger var i henhold til deres moralske standarder. Særlig brødrenes reaksjon er så sterk at en ikke kan la være å stille spørsmål ved det at Jakob så tydelig viser hvem som er hans favoritt.

En konsekvens av at Jakob er tydelig på at Josef er hans favoritt, er at brødrene hater Josef:

וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֶתּוֹ אֱהָבָה אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ
וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֹם

”Men da brødrene så at faren elsket ham ut av alle de andre sønnene sine¹⁰³, ble de fulle av hat og kunne de ikke holde ut å snakke med fredelige ord til ham.” (Gen 37:4)

¹⁰⁰ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 350

¹⁰¹ Se punkt 3.4.4

¹⁰² Westermann, *Joseph. Studies if the Joseph Stories in Genesis* (1996) 4-5

¹⁰³ אֶחָיו (nomen, m, pl, constructus. Suffiks 3 pers, m, sg). I noen hebraiske manuskript fra middelalderen, Kairo kodeksen, den Samaritanske Pentateuken og Septuaginta leser בְּנָיִי her. Wenham leser אֶחָיו fordi han mener det fremhever Josefs sentrale rolle i fortellingen. No 78 og de nye prøvetekstene leser בְּנָיִי .

Kildegrunnlaget er ikke veldig sterkt for å lese בְּנָיִי, men jeg vil allikevel følge lesningen til No 78 fordi det er den lesningen som syntaktisk gir mest mening på norsk. Uansett om man leser brødrene eller sønnene vil det være klart at det er samme gruppe man referer til. Hvilken lesning man velger er ikke vesentlig for meningen av teksten. Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 348 og <http://www.bibel.no/nb-NO/Hovedmeny/Nettbibelen.aspx?book=GEN&chapter=37> 11.11-10

Westermann sier at man må tenke annerledes om brødreforhold i GT. Han mener at det handler først og fremst om at en er en del av en familie. Søskenenes bånd ligger i at de er en del av samme familie, der får de rett på en trygg plass, men også plikt til å forsvare familien. Følelser, kjærighet, har ikke nødvendigvis noe med saken å gjøre.¹⁰⁴ Jeg er ikke enig med Westermann i dette. Det er tydelig ut fra fortellingen at følelser er viktig. Grunnen til at brødrene selger Josef er at han får for mye oppmerksomhet og kjærighet fra Jakob. Deres sterke misunnelse lyser gjennom alt de gjør. Mennesker er mennesker, og selv om de levde for lenge siden, hadde også de følelser. Jeg mener at vi mister mye av fortellingens relevans for oss hvis vi tar bort følelsene. Det er en lettvinnt måte å prøve å bortforklare til moderne lesere hvordan brødrene kan hate Josef så mye at de faktisk ikke kan snakke fredelig til ham og vil drepe han. Selv om brødrene ikke oppnår det de ønsket, farens oppmerksomhet og kjærighet, så er grunnen til hatet borte. Josef er ryddet av veien.

Josef-novellen belyser mange viktige tema. Et av dem er hva sjalusi og hat kan gjøre med en familie. Jakob virker å være helt blind for effekten det har på hans andre sønner at han prioriterer Josef så tydelig. Og det selv om han selv har opplevd hvordan ønske om makt og misunnelse kan påvirke en familie. Teksten har paralleller tilbake til Jakobs barndom og hans erfaringer der. Det ser ut til at mønsteret gjentar seg. Selv om Jakob selv hadde fått erfare hvordan det var å være den minst likte av faren, favoriserer han allikevel Josef slik hans far favoriserte Esau. Og Jakob blir lurt på samme måte som sin far, med en geit og sønnens tøy.¹⁰⁵

For dagens ungdom er familie det nest viktigste i livene deres. På Josefs tid var den nok det aller viktigste. Uten familien hadde man ikke sikkerhetsnett eller økonomisk trygghet. Oppdragelsesaspektet med familien sees når Josef forteller om drømmene sine. I Gen 37:10 irttesetter Jakob Josef for måten han åpenlyst utfordrer det kulturelle mønsteret med at den eldste sønnen er den som skal være leder for stammen. Hele novellen handler om hva som skjer i en familie der relasjoner blir satt på prøve og hvordan det kan ødelegge. Mange ungdom i dag kan kjenne seg igjen i følelsen av hvor viktig familien er og hvordan det er når familien går i stykker. I 2009 var det, i følge Statistisk Sentralbyrå, 10 000 barn under 18 år som opplevde at foreldrene skilte seg, og 13 400 barn under 18 år hadde foreldre som ble separerte.¹⁰⁶ Josef-novellen kan passe godt inn i en moderne livssituasjon der mange har

---

¹⁰⁴ Westermann, *Joseph, studies of the Joseph stories in Genesis* (1996) 12

¹⁰⁵ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 359

¹⁰⁶ <http://www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/> 27.10-10

skilte foreldre og foreldre med nye ektemenn, koner eller kjærester. Det er tydelig at Josef favoriseres fordi han er født av Rakel. Jakobs andre kone Lea, kom i skyggen av henne. Dette kan man relatere seg til i dag. Kanskje har man selv en far som favoriserer den nye konas barn og kan derfor sette seg inn i hvordan brødrene måtte føle det? Eller kanskje er det du som er Josef? Brødre flokken på tolv hadde fire forskjellige mødre. Det er ikke usannsynlig at dette fikk noe å si for forholdet brødrene i mellom og for de forskjellige far-sønn forholdene. Det at en kone og hennes barn blir favorisert, gjør noe med hele familien. Favorisering av en er det samme som avvisning av de andre.

Det er ikke bare innad i familien man kan kjenne på at noen blir favorisert fremfor andre. Også i vennegjengen, eller i klassen, kan dette være et tema. Ungdommer er gode til å definere hvem som er innenfor og hvem som er utenfor, hvem som er favoritter og hvem som ikke er det. Som vi har sett, er ungdom svært opptatt av det å ha venner. Kan man si at Josef har venner? Vennebegrepet nå og i gammeltestamentlig tid er ikke det samme. Men det finnes snakk om vennskap i bibelen. Job har venner, og David og Jonatan er venner. (Job 2:11, 1 Sam 20:1-24) Det sies ikke noe om at Josef har venner. Det nærmeste en kommer en vennerelasjon i Gen 37, er relasjonen mellom brødrene. De virker som en sammenspleiset gruppe med en sterk lojalitetsfølelse seg i mellom. Josef er ikke en del av brødre flokken på samme måte som de andre. Han følger med dem og han sladrer på dem (Gen 37:2). Lojalitet mot venner er nesten hellig for ungdom. En venn er en du virkelig kan stole på. Det å svikte sine venner, er det verste man kan gjøre¹⁰⁷ Josef hadde nok ikke kommet høyt opp på listen for gode venner hos sønnene til Bilah og Silpa (Gen 37:2). Det å sladre på noen er ikke lojalitet. Josefs lojalitet lå hos faren, ikke hos brødrene.

Et annet tema er hvem vi retter sjalusien vår mot. Selv om det er Jakob som forskjellsbehandler, er det Josef brødrene retter sitt hat mot. Dette kan også sees i Gen 4 med Kain og Abel. Det er ikke Abel som forskjellsbehandler Kain, men Gud. Allikevel retter Kain sitt sinne mot sin bror og ikke mot Gud (Gen 4:1-17).

Ungdom er opptatt av kjærlighet. Den type kjærlighet som finnes i Gen 37 er far-sønn og brødre kjærlighet. Det er ikke snakk om noe form for seksuell kjærlighet. Det er kanskje den type kjærlighet ungdom er mest opptatt av. Selv om man ikke finner noe direkte om kjærlighet i Gen 37, går det likevel an å si noe om relasjoner. Sjalousi og kjærlighet henger ofte sammen. Sjalousi kan ofte være et uttrykk for et ønske om kjærlighet og oppmerksomhet. Og

---

¹⁰⁷ Holmquist, *Jeg tror jeg er lykkelig...* (2007) 30, 115

sjalusi og vanskelige relasjoner finnes det mye av i Gen 37. Som sagt tar Gen 37 opp temaet om hvem man retter sin sjalusi mot. Selv om det er Jakob som forskjellsbehandler, er det Josef sjalusien er rettet mot. Relasjoner er sårbare. Det er ikke mye som skal til før de ødelegges eller skades. Relasjoner finnes overalt der det finnes mennesker. Det er ikke bare i forbindelse med sjalusi og kjærlighet at relasjoner er viktig. Det å få ungdommene i gang med å tenke over sine relasjoner og hvordan de tar vare på dem er veldig viktig. Både i forhold til venner, kjæreste og familie.

Jakob har nå mistet de han var mest glad i, Rakel og Josef (Gen 35:16-20; 37:33-34). Det fører ikke til at han utøser kjærligheten sin over de som er igjen, men at han trekker seg tilbake i stor sorg. Jakob reagerer sterkt på tapet av Josef, noe som er logisk siden Josef var favoritten hans.

וַיִּקְמוּ כָּל-בְּנָיו וְכָל-בָּנוֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיִּמָּאן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר
כִּי-אֲרָר אֶל-בְּנֵי אָבִל שְׂאֵלָה וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו

”Og de reiste seg, alle hans sønner og alle hans døtre for å trøste ham. Men han nektet å la seg trøste. Og han sa: «Med sorg går jeg ned til min sønn i Sheol,» sa han. Og han gråt over sønnen sin.”(Gen 37:35)

4.2.3 Oppsummering plot

Man kan si at hovedplotet er å fortelle Jakobs familiehistorie. Dette plotet blir ikke løst i Gen 37, men i det plotet blir det utløst mange tema som kompliserer fortellingen og gjør den spennende å lese videre. Når man skal lese kapittelet for seg selv, er det heller plotet om Josef som Jakobs favoritt, som står frem som hovedplot. Dette plotet blir både løst og ikke løst i Gen 37. Brødrene får utløp for hatet sitt og får fjernet Josef, men de oppnår ikke å vinne Jakobs oppmerksomhet og kjærlighet. Josef er fremdeles Jakobs favoritt. Og siden fortelleren minner oss på at Josef ikke er død betyr det at drømmene hans fremdeles har sjanse til å gå i oppfyllelse. I analysen av plotet dukker det opp viktige tema; favorisering, søskensjalusi og drømmer. Dette er ikke tema som er særegne for Gen 37. Mange av dem peker også fremover mot resten av fortellingen og er med på å gjøre oss nysgjerrige på hva som kommer til å skje videre med Jakobs familie.

4.3 Karakterer

Det er forholdsvis mange karakterer i Gen 37. Som sagt tidligere er det Josef som er hovedkarakteren, og det vil derfor være naturlig å gi ham ekstra oppmerksomhet i analysen. Men også Ruben og Juda er viktige karakterer som har mye å si for fortellingens dynamikk. Derfor vil jeg gå nærmere inn på dem og. Selv om brødrene som gruppe er agenter i fortellingen, er de så viktige at de behandles utenom de andre agentene i fortellingen.

4.3.1 Josef

Det sies ikke mye om Josef før Gen 37. Men det som sies, er knyttet opp mot hans mor, Rakel, som var Jakobs favorittkone. I Gen 29:31-30:24 får vi høre om ”kampen” mellom Rakel og Leah. Leah får fire sønner, Ruben, Levi, Simon og Juda, mens Rakel ikke blir gravid (Gen 29:31-30:2). Rakel løser problemet slik det er blitt gjort før; hun gir Jakob sin trellkvinne Bilah.¹⁰⁸ Bilah får to sønner, Dan og Naftali, med Jakob (Gen 30:3-8). Leah svarer med å gi Jakob sin trellkvinne, Silpa, og Silpa får også to sønner, Gad og Asjer (Gen 30:9-13). Leah får enda to sønner og en datter med Jakob, Jissakar, Sebulon og Dina, etter å ha lurt til seg en natt med Jakob fra Rakel (Gen 30:14-21). Først nå får Rakel selv et barn, og dette etterlengtede barnet er Josef (Gen 30:22-24). Etter at Josef er blitt født ber Jakob Laban om å få dra bort fra ham (Gen 30:25). Kanskje er dette et tidlig tegn på hvor viktig Josef er for Jakob? De andre gangene Josef nevnes før Gen 37, er i forbindelse med at hele Jakobs familie nevnes (Gen 33:2. 7; 35:24).

Som vi allerede har sett i gjennomgangen av point-of-view, har Josef aldri selv *oppfattelses poin-of-view*, men han er allikevel hovedkarakteren i fortellingen. På begynnelsen av fortellingen informerer fortelleren leserne om at Josef er 17 år (Gen 37:2). Et viktig spørsmål er om Josef da er barn? I våre øyne ville han vært ungdom. I gammeltestamentlige øyne er han mest sannsynligvis regnet for voksen. Paradokset er at han allikevel blir beskrevet som et barn i oppførsel. Det vi får vite om Josef er at han er 17 år og ung (Gen 37:2), farer med sladder om brødrene sine (Gen 37:2), har fin kjortel (Gen 37:3), blir hatet av brødrene (Gen 37:4), drømmer (Gen 37:5-11), er lydig mot faren (Gen 37:13-14) og er ute av sitt element på marken (Gen 37:15). Josef som forteller om drømmene sine, har et barnslig preg over seg. Han må fortelle dem om drømmen.

---

¹⁰⁸ Slik som Sara gjør i Gen 16

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּנָא תְּחִלּוֹם תְּהִי אֲשֶׁר תְּלַמְּתִי

“Og han sa til dem: vær så snill å hør om denne drømmen som jeg har drømt.” (Gen 37:6)

Selv etter å ha fått kraftig motstand etter fortellingen om den første drømmen, at brødrene legger han for hat og ikke kan snakke fredelig til ham, må han fortelle dem om drøm nummer to. Josef har et snev av ungdommelig arroganse, entusiasme og pågangsmot i måten han forteller om drømmene sine. Han er sikker på at dette er noe familien hans har lyst til å høre. Dette understrekes ved bruken av **הִנֵּה** 3 ganger i Gen 37:7 og to ganger i Gen 37:9. BDB oversetter med *lo! Behold!*¹⁰⁹ Ordene kan være vanskelig å oversette til norsk; se! har ikke helt samme meningsinnholdet, men er nok det nærmeste man kommer. Uansett uttrykker bruken av **הִנֵּה** et sterkt ønske om alles fulle oppmerksomhet.

- *Drømmene*

Drømmene er en stor del av det vi vet om Josef. Turner mener at drømmene fungerer som ”an Announcement of the plot for the story of Jacobs family”.¹¹⁰ Jeg mener at de ikke er et plot, men heller et gjennomgangstema i den store Josef-novellen. Drømmene er en del av plotet om Josef som farens favoritt. De er med på å understreke hvorfor brødrene hater Josef, og er et viktig virkemiddel for å få frem karaktertrekk hos Josef. Men drømmenes funksjon er ikke å organisere hendelsene i novellen og lage struktur i den.¹¹¹ Drømmenes viktigste funksjon er å gi oss et glimt av hvem Josef kommer til å bli. I tillegg er Josefs drømmer er frempek på det som skjer senere i fortellingen; brødrene som kommer til Egypt og bøyer seg for ham (Gen 42:6). Drømmer og drømmetydning kommer og så til å bli viktig for Josef senere, bare at da er rollene snudd, han drømmer ikke, men tolker (Gen 40:1-19; 41:1-36).

Hvilken kilde drømmene har, er av betydning for om de er viktige eller ikke. Er de Guds åpenbaringer, eller er de bare en del av Josefs fantasi? I motsetning til drømmene senere i Josef-novellen, nevnes ikke Gud i forbindelse med drømmene. Wenham mener at det gjør det usikkert om Josefs drømmer er åpenbaringer eller kun et produkt av hans fantasi og store ego. Brødrene mener det siste, og det gir dem enda mer grunn til å hate ham.¹¹² Men generelt sett

¹⁰⁹ Brown-Driver-Briggs, *Hebrew and English Lexicon* (2007) 243

¹¹⁰ Turner, *Announcements of plot in Genesis* (1990) 143

¹¹¹ Se definisjonen på plot i punkt 3.4

¹¹² Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 351

ble drømmer oppfattet å være åpenbaringer eller budskap fra Gud.¹¹³ Turner mener at hvis man leser Gen 37 alene, er det lite som peker på at drømmene er fra Gud. Josef sier selv aldri noe om dette når han forteller dem. Men lest i sammenheng med hele Josef-fortellingen, er det mulig å lese drømmene som åpenbaring fra Gud. Fire ganger før i patriark-fortellingene har drømmer vært nevnt (Gen 20: 3; 28:12-13; 31:11; 31:24). Alle disse drømmene har to kjennetegn: De er ikke symbolske, men formidler ord fra Gud eller Guds engel, og de er alle enige om at Gud er kilden for drømmen. Josefs drømmer passer ikke inn i disse kjennetegnene. De er symbolske og de inkluderer ikke Gud, verken som aktør i drømmen eller som kilde for drømmen. Fordi de er symbolske krever de også tolkning.¹¹⁴ Når Josef selv tolker drømmene til egypterne, er han klar på at disse drømmene er fra Gud selv om ikke Gud nevnes i drømmene (Gen 40:8). Det er usannsynlig at drømmene kan være rent menneskelige hvis de kun kan tolkes av Gud. Hvis man overfører det argumentet til Josefs egen drømmer, betyr det at selv om Gud ikke nevnes som aktør i drømmene eller som kilde for dem, kan de ikke avvises som rent menneskelige. At Josefs drømmer skal være rent menneskelige blant alle de guddommelige drømmene i Genesis, er usannsynlig. Et annet moment er viktigheten av drømmene som nøkkel til å forstå Josef-fortellingen som helhet.¹¹⁵ Wenham mener at det at Josef har to drømmer om det samme, peker mot at forfatteren ser på dem som åpenbaringer som kommer til å oppfylles. Også Faraos har to like drømmer (Gen 41:32) og disse regnes for å være fra Gud.¹¹⁶ Jakobs reaksjon på drømmene kan også være et argument for at de kan regnes som åpenbaring. Selv om han ikke liker at Josef forteller brødrene om drømmene, så Jakob gjemmer dem i sitt minne (Gen 37:11).¹¹⁷ Det virker som om han tenker at de kan bety noe viktig selv om han skjenner på Josef.

Et viktig hebraisk ord i plotet om drømmene er: Å være misunnelig/sjalu, **יִקְנָא**. Det virker som denne misunnelsen er en sterkere følelse enn hat siden det nevnes først tre ganger (Gen 37:4. 5. 7) at brødrene hater Josef og så fjerde gangen nevnes misunnelighet. I andre tekster er det en følelse som kan føre til voldelige handlinger (f. eks Num 25:11.13). Noe som det også gjør denne gangen.

¹¹³ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 359

¹¹⁴ Turner, *Announcements of plot in Genesis* (1990) 144-146

¹¹⁵ Turner, *Announcements of plot in Genesis* (1990) 146

¹¹⁶ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 359

¹¹⁷ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 352

Vi vet at Josef fortsetter å ha drømmer, men på slutten av kapittel 37 kan det se ut som om drømmene bare var store drømmer av en bortskjemt guttunge. Hva drømmene betyr blir stående som et spørsmål med et åpent svar.

Karakteren Josefs indre liv får leseren ikke vite noe om innenfor rammen av Gen 37. Vi får aldri Josefs reaksjon på hvordan det er å være hatet av sine brødre eller hvordan det er å bli kastet i en brønn for så å bli solgt som slave. Karakterbeskrivelsene av Josef er direkte, enten gjennom fortelleren eller gjennom de andre karakterenes tale, eller handling, i fortellingen. Josef er også indirekte med på å beskrive seg selv gjennom det han sier og det han gjør. Både i tale og handling fremstår han som ung, barnslig, naiv, men også tillitsfull. Han virker til å stole blindt på faren. Han går ut til brødrene sine uten innvending (Gen 37:13-14). Om dette er fordi han er for ung til å skjønne at brødrene hater ham, eller fordi han stoler på sin far og ikke tror vondt om brødrene sine, er vanskelig å si. Men hvis det er riktig at han beskrives som ung, naiv og barnlig, er det mest nærliggende å si at han rett og slett ikke helt skjønner hva som skjer med brødrene og stoler på sin far. Derfor mener jeg at han mest sannsynlig aner fred og ingen fare ved å dra ut til sine brødre ved Sikem. Dette understrekes av Gen 37:15. Josef som vandrer, *וַיֵּלֶךְ*, (partisipp: vandrende.) Med partisippen får ordet en mer varende betydning, han går ikke bestemt i en retning. Det virker som om Josef er uten retning der han vandrer. Han er bortkommen, noe som understreker hvor langt borte han er fra faren og hvilken fare han kan begi seg ut på.¹¹⁸

I første del av fortellingen, frem til Gen 37:18 er det altså Josef som er hovedpersonen. Det er han historien sentrerer rundt. Han er aktiv og har mange replikker. Etter Gen 37:18 blir Josef stille, han sier ingenting mens brødrene kaster ham i brønnen og selger ham som slave.¹¹⁹ Hvorfor? Kanskje er det fordi det ikke er Josefs reaksjon som er den viktige for hovedplotet i Gen 37. Det er viktigere å få frem Jakobs reaksjon og brødrenes handlinger og reaksjon for å få frem hvordan Jakobs forkjærlighet for Josef får konsekvenser for Jakobs ætt.

- *Kjortelen*

I forbindelse med Josef må man også komme innom kjortelen hans, det synelige symbolet på farens kjærlighet. Kjortelen er ikke en hverdagskjortel. Den er en spesiell kjortel. Dette sees tydelig i reaksjonene til de som er rundt Josef. Det er tydelig at den er spesiell og lett

---

¹¹⁸ Westermann, *Joseph. Studies of the Joseph Stories in Genesis* (1996) 11 og Westermann, *Genesis 37-50* (1986) 40

¹¹⁹ Senere i Josef-novellen får vi vite gjennom en kommentar fra brødrene hvordan Josef reagerte (Gen 42:21)

gjenkjennelig (Gen 37:4. 18. 23. 32. 34). Den hebraiske termen כְּתֹנֶת פְּטִים brukes ellers kun i 2 Sam 13:18-19 om en prinsesses kjortel. Det er uenighet om hvordan man skal oversette; no 78 oversetter med sid kjortel med lange ermer, no 30 med sid kjortel.¹²⁰ Noen oversetter at kjortelen har mange farger. Det er det ikke belegg for i teksten. Brown-Driver-Briggs oversetter כְּתֹנֶת פְּטִים med kjortel med langt skjørt og ermer. Men i sammenheng med פְּטִים om en kjortel som går fra håndflate til fotblad.¹²¹ Oversettelsen “sid kjortel med lange ermer” er saksvarende og jeg vil bruke den i min oversettelse. Uansett hvordan den så ut, så er det kjortelen som markerer Jakobs spesielle følelser for Josef og blir en evig påminnelse om dette for brødrene hans.¹²² Jeg mener at man kan si at kjortelen og Josef er parallelle karakterer. Kjortelen tar over hovedfokuset i fortellingen etter Gen 37:18. Etter at Josef blir kastet ned i brønnen er det kjortelen som tar over hans karakter i fortellingen. Kjortelen er der Josef skulle ha vært og opererer i hans sted. Den blir symbolet på Josef slik den før var symbolet på brødrenes hat mot Josef. Brødrene klarer ikke selv å komme med kjortelen til Jakob. De sender den med noen andre (Gen 37:32). Dette er med på å vise den store symbolfaktoren kjortelen har. Josef og kjortelen henger så nøye sammen at Jakob kan identifisere Josef som død bare ved å se en istykkerrevet kjortel med blod på. Selv om kjortelen tar over for Josef i Gen 37:18 betyr ikke det at Josef er helt borte fra novellen. I novellen nevnes Josef ofte med navn og da som regel med objektsmarkøren תָּאֵלָּה foran. Hele 14 ganger brukes navnet Josef i fortellingen, og 8 av dem er etter Gen 37:18 der Josef selv ikke sier noe. Det er tydelig at fortelleren vil gjøre oss oppmerksomme på at Josef fremdeles er der selv om leseren ikke får vite noe om hva Josef tenker og føler.

Som sagt er identitet og identitetsskapning veldig viktig i ungdomsårene. Hvis vi bruker dagens ungdomsbegrep på Josef, ser vi at mye av det som er typisk for ungdom, kan sees i karaktertrekk hos Josef. Josef virker å være i en overgangsfase, ikke barn og ikke voksen. Er Josef på leting etter sin identitet? Kanskje det vil være å lese for mye inn i novellen. Men den Josef man møter i Gen 39 er tydelig mer voksen enn den Josef man møter på begynnelsen av Gen 37. På Josefs tid sto man ikke fritt til å velge sin identitet på samme måte som dagens ungdom. Men noe var identitetsskapende for Josef; kjortelen. Klær kanskje det som er aller mest identitetsskapende for ungdom i dag. Josefs kjortel var annerledes, den var et

¹²⁰ <http://www.bibel.no/Hovedmeny/Nettbibelen/Bibeltekstene.aspx?book=GEN&chapter=37> 11.11-10

¹²¹ Brown-Driver-Briggs, *Hebrew and English Lexicon* (2007) 509, 821

¹²² Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 351

statussymbol på at Josef var farens favoritt. Det er ikke så forskjellig fra hvordan moderne ungdom bruker klær. Merker og stil viser status, ikke bare ungdommenes, men også foreldrenes status reflekteres. Hvilke type merke du har på buksa sier noe om hvem du er, hvilken gjeng du hører hjemme i og hvilken du ikke hører hjemme i. At klær skaper folk, er et kjent uttrykk. Gjennom klesvalg og merkevalg kan ungdommene konstruere seg selv, skille seg ut eller gli inn i mengden. Josef var en som skilte seg ut. Noen vil kunne identifisere seg med det at Josef faktisk skilte seg så mye ut at man kunne se hvem han var på lang avstand. Kanskje de selv bruker klær som gjør at de er lett gjenkjennelige. Forskjellen er at dagens ungdom nok bruker klærne mer bevisst enn Josef gjorde. Statussymboler er med på å vise til de som ikke har dem hva de går glipp av. Der noen ungdommer vil identifisere seg med Josef, vil andre ungdommer kunne identifisere seg med brødrene som ikke hadde fått noen kjortel.

I rammen av hele Josef-fortellingen er Josef er en *full-fledged* karakter. Han utvikler seg fra å være en irriterende, kjepphøy lillebror til å bli en voksen reflekter og anerkjent mann med makt. Hva med innenfor Gen 37, er han også der en *full-fledged* karakter? Jeg vil si at han er det. Josef er en karakter i utvikling, fra barn til voksen. Dette er også tydelig i Gen 37. Josef er en kompleks karakter og fremstår som en virkelig person. Han går fra å være arrogant, barnslig til å bli stille. Fra å ta all oppmerksomhet til å bli solgt som slave. Fra å være farens glede til å bli farens store sorg.

4.3.2 Jakob

Jakob blir født mens han holder sin bror i hælen (Gen 25:26) og lurer til seg førstefødselsretten fra Esau (Gen27). Så flykter han og ender opp hos Laban (Gen 27:1-28:6), der han blir lurt i sitt eget bryllup (Gen 29:15-30). Etter å ha jobbet mange år for Laban, får Jakob lov til å reise hjem (Gen 30:25-26). Også her viser Jakob sin kløkt og ender opp med å dra fra Laban med alle de beste dyrene (Gen 30:25-43). Han møter Esau, og de to brødrene gjenforenes (Gen 33). Jakob har to store Gudsåpenbaringer: Gen 28:10-22 om stigen som når fra jorden til himmelen, og Gen 32:21-32, der han sloss med en mann i ødemarken. Jakob er en sammensatt karakter. Hvis man ser på karakteren Jakob i Genesis som helhet, er han klart en *full-fledged* karakter. Men innenfor rammen av Gen 37 vil jeg si at Jakob er en type karakter. Han er patriarken og overhodet i familien. Det er kanskje utypisk at han så tydelig viser sin kjærlighet ovenfor Josef. Allikevel er det ikke uvanlig i patriarkfortellingene at det er

en favoritt i søskenflokket. Jakob går inn i en linje med patriarker der den eldste sønnen ikke har fått førstefødselsretten.¹²³

Et moment som er med på å vise Jakobs karakter, er stedet brødrene gjeter på; Sikem. Det var der Jakobs sønner hadde drept Hamors sønner (Gen 34) og derfor var det et farlig område for dem. Jakob og Josef virker ikke bekymret for at Josef er i fare sammen med brødrene. Jakob er mer bekymret for at noen utenfra skal true familien. Det virker som om han ikke tenker på at det kan være ufred inne i familien. Men siden fortelleren har sagt til leserne flere ganger at brødrene hater Josef, kan leseren være oppmerksom på faren for ufred og frykte for hva som vil skje med Josef når han er utenfor farens beskyttelse.

Jakob fremstår som naiv. Han burde forstå mer av det som skjer i brødriflokket. Særlig siden teksten har hint tilbake til Jakobs egen historie, om hvordan han lurer sin bror og far. Ordet å gjenkjenne, נָכַר, er viktig i begge fortellingene: הִכָּר i Gen 37:32 og הִפְיִרוּ i Gen 27:23. I løpet av Genesis nevnes נָכַר ni ganger (Gen 27:23; 31:32; 37:32. 33; 38:25; 38:26; 42:7. 8).

Alle gangene er i forbindelse med lureri. Først er det Jakob som lurer førstefødselsretten fra Esau. Så er det i forbindelse med at Rakel har stjålet husgudene fra sin far, Laban. Etter det er det Gen 37 og brødrene som ber Jakob om å kjenne igjen Josefs kjortel. Slik Jakob lurer Isak til å tro at han er Esau, lurer hans egne sønner ham til å tro at Josef er død ved at han gjenkjenner Josefs kjortel.¹²⁴ I Gen 38 er det Tamar som ber Juda om å kjenne igjen hans segl og stav, slik at han ikke skal lure seg unna det at hun har krav på å få barn med en av Judas sønner. I Gen 42 er det Josef som kjenner igjen brødrene, men de kjenner ikke igjen han. Josef lurer brødrene. I Gen 42:8 blir ordet brukt i betydningen å gjemme seg (hitpa'el). Josef gjenkjenner dem og gjemmer seg for dem.¹²⁵

Det er rart at Jakob fremstilles som naiv siden han i resten av fortellingen om Jakobs ætt fremstår som en *trickster*.¹²⁶

¹²³ Abraham får Ismael før Isak, men det er Isak som regnes for den førstefødte (Gen 16, 17, 20:1-21 og 22) Isak favoriserer sin eldste sønn Esau, men det er Jakob som får førstefødselsretten (Gen 25:19-34 og 27). Efraim og Manasse, Josefs sønner, fører videre tradisjonen. Jakob velsigner begge, men poengterer at det er den yngste, Efraim, som skal bli den største (Gen 48:13-20)

¹²⁴ Se plotanalysen punkt 4.3.3

¹²⁵ Lisowsky, *Konkordanz zum Hebräischen Alten Testament* (1958) 930 og VanGemeren, *New International Dictionary of the Old Testament Theology & Exegesis, vol 3* (1997) 108

¹²⁶ Se karakteranalysen av Juda, punkt 4.3.5 og Niditch, *A Prelude to Biblical Folklore. Underdogs and Tricksters*, (2000) kap 3 og 4.

4.3.3 Brødrene

Brødrene opptrer alltid som gruppe frem til Gen 37:21 hvor Ruben trer ut av gruppen. Jeg regner dem derfor som en samlet karakter. Hvilken karakter er de? Vi får vite noe om deres indre liv. Vi vet at de alle sammen hater Josef. Men det skjer ingen utvikling gjennom fortellingen. De forblir gruppen av brødre som hater sin yngre bror både gjennom handling og tale. Jeg vil si at brødrene som gruppe er *agenter*. Deres viktigste funksjon i plottet er å hate Josef og utføre de handlinger som kommer som konsekvens av hatet.

Også i karakterbeskrivelsen av brødrene spiller kjortelen en viktig rolle. Hvordan kjenner brødrene Josef igjen fra så langt hold? Kjortelen står ikke nevnt i Gen 37:18, men siden vi vet at Josef har på seg kjortelen (Gen 37:23) er det mulig å trekke konklusjonen om at det er kjortelen som er grunnen til at brødrene kjenner igjen Josef;

“de så ham langt bortefra”

וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרֶחֶק (Gen 37:18a)

Brødrene bruker ikke lang tid på å bestemme seg for at de vil drepe Josef. Fra de ser Josef, går det to vers til de har bestemt seg for å drepe ham, hvordan de skal gjøre det og hvordan de skal dekke over drapet (Gen 37:18-20).

וּבְטָרָם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ

“Og før han kom nær til dem la de en plan om å drepe ham” (Gen 37:18b)

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו הֲנֵה בֹעֵל הַחֲלֹמוֹת הַלְזָה בָּא

“Og de sa til hverandre: Se! Der kommer denne herskerdrømmeren!” (Gen 37:19)¹²⁷

וְעַתָּה לָכֵן וְנַהַרְגֶהוּ וְנַשְׁלִכֶהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה
רָעָה אֲכָלְתָהוּ וְנִרְאָה מִה־יְהִיוּ חֲלֹמֹתָיו

“Og nå går og dreper vi han og kaster han i en av brønnene og vi sier at et ondt dyr har spist ham opp. Og se, hva blir det da av drømmene hans? (Gen 37:20)

Hatet og misunnelsen som leseren vet ligger der, kommer frem i replikkvekslingen: ”Se! Der kommer denne herskerdrømmeren!” er tydelig sarkastisk. Ved hjelp av planen sin kan brødrene motbevise drømmene til Josef. En død Josef kan ikke herske over dem. Ordet som

¹²⁷ No 78 oversetter med stordrømmer. Dette er sakssvarende, men ordet som brukes er בֹּעֵל. Det betyr å herske eller å være herre over. Jeg vil bruke dette i oversettelsen for å få tydeligere frem at Josefs drømmer handlet om at han skulle herske, eller være herre over, sine brødre. Brown-Driver-Briggs, *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon* (2007)127.

blir brukt om å drepe, הָרַג, er det samme som brukes i Esau/Jakob fortellingen (Gen 27:41). Igjen er det en parallell til Esau/Jakob fortellingen.¹²⁸ Brødrehat er et kjent tema i Bibelen, og særlig i urhistorien og patriarkfortellingen. I mange av tilfellene der den yngste broren får førstefødselsrett, nevnes det noe om å drepe. Kain dreper Abel (Gen 4:8), Esau vil drepe Jakob (Gen 27:41) og Josefs brødre vil drepe ham (Gen 37:18-20). Mellom Ismael og Isak sies det ikke noe om at Ismael ønsker å drepe Isak. Men det står at Ismael erter Isak (Gen 21:9) og det er en av grunnene til at han og Hagar blir jaget bort. Også i Esau/Jakob fortellingen settes ordene hat og drap sammen (Gen 27:41).

Hvordan skal man tolke måten kjortelen kommer til Jakob på?

וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפְּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת
מִצְאָנוּ הַכְּרֹנָא הַכְּתֹנֶת בְּנֶדְךָ הוּא אִם־לֹא

“Og de sendte bort den side kjortelen med lange ermer og de gikk inn til sin far og de sa: Denne fant vi. Vær så snill å se om du kjenner den. Om det er din sønns kjortel.” (Gen 37:32)

Brødrene sender kjortelen og ber Jakob se om han kjenner den igjen. Enda en gang er ordet å gjenkjenne, נָכַר, viktig. Det er altså ingen av brødrene som sier noe om Josef. De legger all tolkning av situasjonen over på Jakob. Dette er enten en veldig kald og utspekulert holdning til det de har gjort, eller et uttrykk for at de faktisk er redde for hvordan Jakob vil reagere.

4.3.4 Ruben

Ruben er eldste sønn og har derfor et særlig ansvar.¹²⁹ Westermann mener at dette ansvaret ikke handler om samvittighet, men om sosiale roller. I farens fravær var det en som måtte ta ansvar for resten og svare for faren hvis noe uvanlig skjedde. Denne rollen faller på Ruben.¹³⁰ Det virker som om Ruben ikke er tilstede når de andre brødrene planlegger å drepe Josef. Han kommer inn og får vite hva de har planlagt (Gen 37:21). Hvorfor protesterer Ruben? Det at han er den eldste broren spiller inn her. Gen 37:22b viser tydelig at Ruben ønsker å berge Josef for å kunne ta ham med hjem til faren igjen.

לְמַעַן הַצִּיל אֶת־אֶתְּךָ מִיַּד הַחַיִּים וְיָבִיאוּ אֶת־אֲבִיךָ

“... slik at han kunne redde ham ut av hendene deres og bringe han (Josef) tilbake til hans far.” (Gen 37:22b)

¹²⁸ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 353

¹²⁹ Westermann, *Joseph. Studies if the Joseph Stories in Genesis* (1996) 14

¹³⁰ Westermann, *Genesis* (1986) 41

Kan det også være et element av samvittighet i bildet? Ruben har tidligere brutt et viktig bud (Gen 35:22). Han har ligget med Bilah, som kan regnes for hans stemor. Hun er ikke gift med hans far, men er mor til noen av Rubens brødre. I Lev 18:8 står det: "Du skal ikke ha samleie med din stemor; hun tilhører din far." Konsekvensene av å gjøre dette sees på slutten av kapitlet. Alle de som gjør slike avskyelige gjerninger skal utryddes av sitt folk (Lev 18:24-30). I Jakobs velsignelse av sine sønner kommer det frem at denne handlingen er grunnen til at Ruben ikke lenger regnes som førstefødt (Gen 49:4).

אֱלֹהִים רְאוּבֵן אֶל-תִּשְׁפֹּכֶדֶם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ
אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אֶל-תִּשְׁלַח-בוֹיֵאמֶר

"Og Ruben sa til dem: Ikke utøs blod. Kast ham i denne brønnen i ørkenen og ikke legg hånd på ham." (Gen 37:22)

Josef kommer, blir avkledd og kastet i brønnen. Det virker som om Ruben tror han klarer å forhindre en tragedie ved å få Josef kastet i brønnen og ikke drept. Vi får innsyn i hans indre liv gjennom forfatteren. Grunnen til at Ruben vil at brødrene skal kaste Josef i brønnen, er at da kan Ruben redde ham senere og ta Josef med tilbake til Jakob (Gen 37:22). Så forsvinner Ruben fra fortellingen igjen, og han kommer ikke tilbake før etter Josef er solgt. Da får vi igjen et innblikk i Rubens indre liv. Når han ser at Josef er borte, flerrer han klærne sine og sier:

וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל-הַבּוֹר וַהֲגִה אֵין-יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע
אֶת-בְּגָדָיו

"Og Ruben kom tilbake til brønnen. Og se! Det var ingen Josef i brønnen og han rev opp sine klær." (Gen 37:29)

וַיָּשָׁב אֶל-אָחָיו וַיֹּאמֶר הֵילֵךְ אֵינְנוּ וְאֲנִי אֲנִי-בָא

"Og han vendte tilbake til sine brødre og han sa: Gutten er ikke der. Og jeg, hvor skal jeg gå?" (Gen 37:30)

Wenham mener at Ruben her viser sine følelser for Josef og Jakob. I tillegg frykter han å komme hjem til Jakob og fortelle det som har skjedd.¹³¹ Westermann vil her mene at Ruben ikke nødvendigvis har noen følelser for Josef, men at han har sviktet i rollen som eldste bror. Igjen er jeg uenig med Westermann. Selv om Ruben som eldste bror har et ekstra ansvar, virker det allikevel som om han faktisk bryr seg om Josef. Hans sorgreaksjon er rimelig lik Jakobs (Ruben: Gen 37:29-30, Jakob: Gen 37:34-35). Hans argumentasjon for hvorfor

¹³¹ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 356

brødrene ikke bør drepe Josef er også mer følelsesladd enn Judas pragmatiske argumentasjon (Ruben: Gen 37:21-22, Juda: Gen 37:26-27).

Hvilken karakter er Ruben? Ruben fremstår som en virkelig person. Han utvikler seg i løpet av fortellingen, Ruben bryter med brødrene og griper inn. Det er ikke forventet i teksten.

Frem til Gen 37:21 har han stått sammen med brødrene og ment det samme som dem. Også etter at brødrene har solgt Josef sier han i fra hva han mener. Han er kompleks, og vi får ett inntrykk av at han vurderer situasjoner. Jeg mener at han er en *full-fledged* karakter.

4.3.5 Juda

Etter at Ruben har brutt inn og forhindre drap på Josef i første omgang, er det Juda som tar hovedrollen i brødrflokk. Brødrene river klærne av Josef og kaster ham i brønnen. Her er det en opprimsing av verb¹³² noe som antyder hurtighet og råhet. Så går fortellingstempoet ned, og leserne får vite mange detaljer (Gen 37:25). Josef sier ingenting.¹³³ Der hvor det går fort tar Juda kontrollen. Også i Gen 38 settes Juda i forbindelse med en opprimsing av verb.

וַיִּרְאֶשֶׁם יְהוּדָה בֶּת־אִישׁ פְּנֵעֵנִי וְשָׂמוּ שׁוּעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא
אֵלֶיהָ

“Der så Juda datteren til en kanaanittisk mann hvis navn var Sua, og han tok henne og gikk inn til henne.” (Gen 38:2)

Juda så, tok og gikk inn til henne. Dette viser at han fremstår som en handlingsmann og en praktiker. Men også han understreker at brødrene ikke må drepe Josef.

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אָחָיו מִה־בָּצַע כִּי נִהְרַג אֶת־אָחֵינוּ
וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ

“Og Juda sa til sine brødre: Hvilken gevinst¹³⁴ får vi om vi dreper han, vår bror og skjuler hans blod?” (Gen 37:26)

לָכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמַעֲאֵלִים וַיִּדְּנוּ אֶל־תְּהֵי־בוּ כִּי־אָחֵינוּ
בְּשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אָחָיו

“Kom, så selger vi ham til ismalittene, så vår hånd ikke er på ham. Fordi han er vår bror og vårt kjøtt. Og de hørte på sin bror.” (Gen 37:27)

¹³² Se punkt 3.6.1

¹³³ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 354

¹³⁴ **בָּצַע** betyr gevinst vunnet med vold. Brown-Driver-Briggs, *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon* (2007) 127

Ingen av de andre brødrene protesterer på Judas forslag. Det virker også som om Juda har en naturlig autoritet. Rubens protest blir hørt, men brødrene er raske til og heller følge Judas forslag enn å fortsatt holde seg til Rubens plan.

Juda er en vanskelig karakter å plassere. De fleste forskere mener at han er en type. Det man er uenig i, er om han er god eller ond. Jeg mener også at han kan kalles en type. Det skjer ikke noen utvikling med Juda i løpet av fortellingen. Han er ikke kompleks eller har mange karaktertrekk. Jeg mener at Juda ikke er den gode eller onde typen, han er luringen. Dette sees ikke bare i Gen 37, men støttes også av Gen 38. Forskerne er uenige om Juda oppfører seg dårlig i Gen 38, eller om han oppfører seg fint. Gunn og Fewell mener han oppfører seg dårlig og at han bruker mennesker slik det passer ham. At han er kontrollerende, manipulerende og viser et ansikt utad og et annet hjemme.¹³⁵ Amit er uenig med dem og mener at Juda fremstilles som et menneske som innrømmer at han har tatt feil, som handler godt og dømmer rettfærdig. Fødselen av hans sønn, Peres, som blir stamfar til David, sees på som belønning for Judas gode karakter.¹³⁶ Jeg mener, som sagt, at han fremstår som en luring. I Gen 37 er Juda en som ikke kan tas av noen leire. Han er med på å rive av tøyet til Josef (mest sannsynlig siden han ikke trer ut av gruppen før etter dette har skjedd, Gen 37:26), han forhindrer drap, men foreslår salget. Han tenker på gevinsten. Han kan altså si til Jakob at det er hans fortjeneste at Josef ikke er død hvis Jakob skulle få vite hva som hadde skjedd. I Gen 38 oppfører han seg på samme måte. Han lar ikke Tamar få den siste sønnen, Sjela, fordi han er redd for at også han skal dø. Men til Tamar sier han at det er fordi sønnen er for ung (Gen 38:11). Når han får vite at Tamar er gravid, vil han først drepe henne (Gen 38:24). Men så får han vite at det er han som er faren. Da legger han seg flat og innrømmer at det er Tamar som har handlet rett (Gen 38:26).

Dette støttes av Susan Niditch som snakker om karaktertypen *trickster*. Det er en undertype av karaktertypen *underdog*. *Underdog* defineres som "the poor relative, the youngest son, the exile, the ex-prince, the soilder of a defeated army – the person, in short, who is least likely to succeed and yet does."¹³⁷ Hun mener at denne karaktertypen særlig tiltalte de israelske forfatterne siden de som nasjon har hatt et selvbilde som *underdog* og *trickster*. En *trickster* er en som selv om han ikke har full kontroll over situasjonen, alltid lander på føttene og overlever frem til neste *trick*. Niditch mener at kone-søster fortellingene i Gen 12:10-20; 20:1-

---

¹³⁵ Gunn and Fewell, *Narrative in the Hebrew Bible* (1993) 34-36

¹³⁶ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 92

¹³⁷ Niditch, *Underdogs and Tricksters* (2000) XV

18; 26:1-17 og fortellingene om den yngste sønnens suksess, Jakob (Gen 26-36) og Josef (Gen 37-50), er *trickster* - fortellinger.¹³⁸ Kan en si at Juda også er en *trickster*? Juda er absolutt en som overlever fra den ene lure manøveren til den andre. Men han er i utgangspunktet ikke en underdog. Han er fjerde sønnen i rekken av 12. Og i Jakobs velsignelse på slutten av Gen, ser det ut til at Juda regnes som førstefødt på grunn av hans tre eldre brødres handlinger (Gen 49:3-12). Jakobs velsignelse av sønnene sine er en annen type tekst enn Gen 37. Selv om Gen 49:2-47 som regel blir referert til som en velsignelse, så er den ikke det. Teksten er plassert som en velsignelse, men ikke introdusert som en. Mer enn en velsignelsestekst, er det heller en skjematisk presentasjon av Jakobs tolv sønner, med et utblikk på deres fremtid. Det er sannsynlig at det er skrevet retrospektivt, som et senere tillegg, med intensjon om å være politisk propaganda for å heve noen av stammene over de andre.¹³⁹ Det er ikke et en til en forhold mellom Gen 37:2-36 og Gen 49:2-47. Men det at Juda regnes som førstefødt, er allikevel et interessant perspektiv å ta med seg inn i tolkningen. Og når man leser tekstene narrativt, er det fullt mulig å lese tekstene i lys av hverandre (intertekstuelt¹⁴⁰), uten å ta hensyn til tekstenes sjanger eller når de er skrevet.

Selv om Juda ikke er en *underdog* kan han være en *trickster*. Juda skiller seg ikke mye fra Ruben, som er en full-flegded karakter, men allikevel mener jeg at han blir fremstilt mer stereotyp enn Ruben. I Rubens reaksjoner ligger det flere nyanser og man kan ane en større utvikling i hans karakter enn hos Juda. Juda skiller seg ikke ut fra brødreflokken i medfølelse med Josef, på grunn av ansvarsfølelse eller fordi det skjer en innvendig utviklet hos ham. Han er luringen som ser en anledning til å tjene penger og samtidig slippe å ha et drap på samvittigheten. Med alle hans lure løsninger og handlinger vil jeg si at Juda er en *trickster*, eller en luring.

4.3.6 Gud

Et viktig spørsmål Amit tar opp i sin bok, *Reading Biblical Narratives*, er; hvilken karakter er Gud? Er Gud en full karakter, en type eller en agent? Gjennom bibelen får vi beskrevet mange forskjellige aspekter ved Gud. I tillegg må man ta med seg det at en karakter ikke er statisk, men kan være forskjellig fra tekst til tekst. I en tekst kan Gud være *full-fledged*, i en annen kan Gud være type. Man kan si at Gud er alle typer karakterer. Gud beskrives ofte stereotypt,

¹³⁸ Niditch, *Underdogs and Tricksters* (2000) XVI

¹³⁹ Bruggemann, *Genesis* (1982) 365

¹⁴⁰ Definisjon på intertekstualitet: "... forholdet mellom tekster i et stort nettverk der tekstene gjensidig påvirker hverandre. Intertekstualitet blir da en "transposition of one (or several) sign system(s) into another". Hauge, "Trendy eller nødvendig", TTK 3-4 (2008) 197

med ett karaktertrekk, som tilgivende, nådig, rettferdig, den som straffer. Gud kan også være en agent som er med i fortellingen kun fordi plottet trenger det.¹⁴¹ I Gen 37 er Gud ikke en del av fortellingen, verken som karakter eller ved at Gud blir nevnt. Gunn og Fewell mener at man allikevel kan lese Gud inn i fortellingen. Man tenker seg Gud som aktiv bak hendelsene. Gud er ikke nødvendigvis nærværende i fortellingen, men utsagn fra karakterer eller handlinger og situasjoner som løser seg blir tolket til å være Guds hånd bak det hele.¹⁴²

Er det slik at vi kan tolke inn Guds nærvær i hullene?

”From the viewpoint of what is directly given in the language, the literary work consists of bits and fragments to be linked and pieced together in the process of reading: it establishes a system of gaps that must be filled in.”¹⁴³

Fylling av hull kan være alt fra å sette sammen enkle hendelser, som leseren gjør automatisk, til intrikate system som man stadig må se på igjen og fylle ut på nytt etter hvert som man leser. Sternberg bruker et barnerim som eksempel. Det handler om Jonatan som leker ute og klatrer i et tre. I siste linje sies det at Jonatan har fått hull i buksen sin. Det sies ikke noe om hvordan det ble hull. De aller fleste lesere vil trekke konklusjonen at det er treklattringen som har ført til hullet i buksen. Det kunne være at Jonatan hadde krøpet under et gjerde dagen før og fått hull i buksen da. Allikevel fortrekker leseren å knytte hullet til treet fordi vi da får en logisk kjede av hendelser. Det er viktig at vi fyller hullene uten å gå på kompromiss med teksten. Den hypotesen vi fremsetter for hullet må ha legitimitet i teksten. Det finnes også illegitim fylling av hull. Dette skjer ofte når leseren lanserer en hypotese som er basert på hans eller hennes subjektive oppfatning uten å ta hensyn til teksten.¹⁴⁴

Spørsmålet blir da om det er en legitim fylling av hull å si at Gud er tilstede der Gud ikke nevnes. Fortellingene er forskjellige, og man vil nok komme frem til forskjellige svar her. Som sagt nevnes ikke Gud i Gen 37, verken som karakter eller ved navn. Hvis man kun leser Gen 37, uten å lese resten av Josef-novellen ville det bli vanskelig å hevde at Gud er tilstede. Men i lys av resten av fortellingen stiller det seg litt annerledes. Freedman mener at det er en sterk sammenheng mellom Josef og Gud i Josef-novellen, ofte uttrykt gjennom frasen: “og Herren var med Josef” (f. eks Gen 39:2). Hun mener at guddommelig inngripen i handlingen er veldig viktig for slutten av Josef-novellen, og at nesten alle karakterene i fortellingen

¹⁴¹ Amit, *Reading Biblical Narratives* (2001) 73

¹⁴² Gunn og Fewell, *Narrative in the Hebrew Bible* (1993) 81-82

¹⁴³ Sternberg, *The Poetics of Biblical Narrative* (1985) 186

¹⁴⁴ Sternberg, *The Poetics of Biblical Narrative* (1985) 186-188

uttrykker at de mener at Gud handler i livene til Josef og hans familie.¹⁴⁵ Men det er samtidig viktig å understreke at karakterene også handler autonomt, av fri vilje. Jakob elsker Josef mer enn sine andre barn av egen vilje, ikke fordi Gud har sagt til ham at han skal. Det er altså Jakobs handlinger som får brødrene til å hate, og selge Josef, og Gud griper ikke inn.¹⁴⁶

Det virker som om Josef selv mener at det er Gud som står bak det som har skjedd med ham (Gen 45:5-7). Josef insisterer også på at det er Gud som både gir og tolker drømmene til Faraos (Gen 41:14-40; 50:19-20). Det virker altså som om Josef tolker det slik at Gud lot de vonde episodene i livet hans skje med ham fordi Gud hadde en plan. Man må også spørre seg om Josef er en karakter til å stole på. Kan vi stole på at Josefs tolkning av situasjonen er riktig? Som vi har sett tidligere, er det fortelleren som er den vi skal stole mest på i de bibelske fortellingene.¹⁴⁷ Her spiller point-of-view¹⁴⁸ en viktig rolle. Fra hvem sitt synspunkt vi ser handlingene, er avgjørende for om man tolker inn Gud eller ikke. For Josef gir det mest mening å tolke inn Gud. Brødrene virker til å tolke inn Gud (Gen 42:21-23). Det virker ikke som om Jakob tolker Gud inn i de vonde handlingene som skjer med Josef. Han ser Gud i et syn før de reiser til Egypt, men det virker først og fremst å være knyttet til land- og ætteløftet, og ikke til det som har skjedd med Josef (Gen 46:2-4). Fortelleren tolker ikke inn Gud. Og alle tolkninger av at Gud er nærværende skjer en god tid etter Gen 37. Betyr det at Gud ikke er der? Kan vi tolke noe ut av stillheten? Samtidig er drømmene mest sannsynlig fra Gud. Kan en si at Gud indirekte er tilstede gjennom det at Gud gir drømmer til Josef? Det er ikke lett å komme frem til et entydig svar her. Men jeg vil påstå at Josef-novellen som helhet kan sies å vise Guds handlinger i historien eller bak historien. Men Gen 37 lest alene kan ikke sies å vise dette. Man kan si at Gud er tilstede i det store plotet om Jakobs ætt, men i plotet om Jakobs favorisering av Josef, er Gud fraværende.¹⁴⁹ Jeg mener derfor at det ikke er riktig å si at Gud er nærværende i hullene i Gen 37.

Fra vårt point-of-view som moderne lesere, kan Josefs måte og tolke Guds intensjon med hans liv på, være en problematisk tolkning overført til menneskers liv i dag. Spørsmålet om Guds involvering i det som skjer med Josef, kommer nært opp mot det ondes problem og er et vanskelig tema som må tas opp forsiktig. Er det slik at vi kan tolke Gud inn i fortellingen? Var det Guds plan at Josef skulle kastes i brønnen og selges som slave? Er det slik som Josef

---

¹⁴⁵ Freedman, *God as an Absent Character in Biblical Hebrew Narrative* (2005) 154-155

¹⁴⁶ Freedman, *God as an Absent Character in Biblical Hebrew Narrative* (2005) 155

¹⁴⁷ Se punkt 3.3.1

¹⁴⁸ Se punkt 3.7

¹⁴⁹ Eksempler på andre fortellinger i bibelen der Gud er helt, eller delvis, fraværende er Ruth, Ester, Jektas datter (Dom 11:28-40) og David og Batseba (2. Sam 11)

sier at det brødrene mente vondt, har Gud vendt til noe godt? Og enda mer viktig; hvordan tolker ungdommene dette utsagnet inn i sin hverdag og sine opplevelser? Noen er vokst opp med en tankegang der alt som skjer sees på som Guds plan, mens andre nok vil protestere med hele seg mot en slik oppfatning. Når man tar opp dette temaet, er det viktig og ikke tilskrive det at brødrene overfaller Josef og kaster ham i brønnen, til en Guds handling. Det er ikke Gud, men brødrene som gjør det på grunn av sin sjalusi. At Gud kan snu en vond situasjon til noe godt, kan være en trøst, men man må være forsiktig med forkynnelse som hincer mot at Gud lar onde handlinger skje med mennesker slik at Gud senere skal snu dem til noe godt. Josefs egen tolkning av situasjonen er derfor problematisk. Freedman har et godt poeng i det at en implisert leser vil nok se på Josefs tolkning som en bekreftelse på at Gud handler bak kulissene, og at Gud kan snu onde handlinger til noe positivt. Mens den reelle leser vil protestere på tanken om at alt som skjer i et menneskes liv er en del av en guddommelig plan.¹⁵⁰ At det er et vanskelig spørsmål, betyr ikke at vi ikke skal snakke om dette temaet. Det er derimot viktig å ta det opp og vise at vi (som reelle lesere) har lov til å være uenige med tolkningen til karakterene i fortellingen.

4.3.7 *Agenter i fortellingen*

Kjøpmennene er *agenter* i fortellingen. De har ikke en fremtredende rolle, men de er allikevel viktige for at plottet skal drives fremover. De blir sagt å være ismalitter og midjanitter. Er dette den samme gruppen kjøpmenn eller er de to forskjellige? Wenham mener at de er samme gruppe, som nevnes med forskjellige navn. Disse to folkegruppene forveksles også andre steder, som i Dom 8:24.¹⁵¹ Westermann mener at det at kjøpmennene har to forskjellige navn, er et tegn på at Gen 37 har to kilder om hvordan Josef kom seg til Egypt.¹⁵² Siden jeg bruker narrativ metode, og derfor er opptatt av teksten slik den foreligger nå, følger jeg Wenham i at det er samme gruppe kjøpmenn, men at de nevnes med forskjellige navn.

Hvem er denne mannen Josef møter i marken? Det sies ikke noe om hvem han er, hvor han kommer fra eller hvorfor han er på marken. Men allikevel er også han viktig for fremdriften til plottet i det at han viser Josef vei til brødrene. Mannen er en *agent* i fortellingen. Jakob har tidligere i Gen 32:24 møtt på en mann **שׂר**, da var det Gud. Kan man si at denne mannen er Gud og at Josef møter Gud ute i marken? I og med at Gud ikke nevnes i Gen 37, vil det bli

---

¹⁵⁰ Freedman, *God as an Absent Character in Biblical Hebrew Narrative* (2005) 156

¹⁵¹ Wenham, *Genesis 16-50* (1994) 355

¹⁵² Westermann, *Genesis* (1986) 40

illegitim fylling av hull å påstå at mannen Josef møter i ødemarken, er Gud. I Jakobs møte med mannen i Gen 32:21-32, blir det understreket at mannen Jakob kjemper med ikke er menneskelig. I Gen 37 er det ingen slike henvisninger. Man kan derfor ikke si at mannen Josef møter på marken, er Gud.

4.4 Oppsummering

Helt til slutt minner fortelleren oss på at Josef ikke er død, men er i Egypt hos Potifar (Gen 37:36). Det første plotet, plotet om Jakobs ætt, har ikke fått noen løsning i Gen 37. Det er en åpen slutt som får oss til å ønske å vite hva som skjer videre. Gen 37 er bare første episode i en lang serie. Det er nesten så det står: to be continued.

Det andre plotet, Jakobs favorisering av Josef, kan sies å ha fått en løsning. Brødrene er fornøyd fordi de har fått ryddet Josef av veien. Symbolet på farens favorisering er borte. Josef er solgt, og kjortelen hans revet i stykker. Allikevel fører ikke dette til at Jakob vender oppmerksomheten sin mot de andre brødrene. Han synker inn i en dyp sorg og vil ikke la seg trøste. Det er altså ingen lykkelig slutt på plotet. Og tematikken fortsetter videre i Josef-novellen. Man kan derfor si at plotet om Jakobs favorisering av Josef, har fått et svar i første omgang, men at teksten også hentyder til at det kommer til å komme en andre omgang.

5.0 Fortellingens relevans i forkynnelse til ungdom

”Hvis unge mennesker i dag skal oppleve at det kristne budskapet treffer dem, må teologien i dette budskapet være i stand til å gi dem en fordypet innsikt i sin egen erfaring. Kort og godt må forkynnelsen legge vekt på å få frem elementer som ikke er umiddelbart tilgjengelige i erfaringene de har, og stille disse erfaringene inn i en ny ramme, som også kan åpne for å se livet sitt i en ny sammenheng.”¹⁵³

For at ungdom skal bry seg om å høre på forkynnelsen, må den være relevant. Det må handle om noe, eller noen, de kjenner seg igjen i. Identifikasjon er altså svært viktig! Med en gang vi kan identifisere oss med en karakter, er det lettere å huske fortellingen og bli grepet av fortellingen. Det gamle testamentet inneholder mange fortellinger om mennesker som møter Gud. De gammeltestamentlige fortellingene oppleves ofte som mer menneskelig enn de nytestamentlige. For de aller fleste av oss er det lettere å kjenne seg igjen i Josef enn i Paulus. Det er viktig at forkynnelsen ikke lukker for hvem ungdommene kan identifisere seg med i fortellingen. Vanligvis blir Josef-novellen fortalt slik at det forventes at vi skal sympatisere med Josef og identifisere oss med ham. Det er like sannsynlig at ungdommene kan identifisere seg med brødrene eller Jakob. Det må forkynnelsen åpne opp for.

”Does the church matter? Religious stories are told for the sake of forming identity, and Christian communities, like all religious communities, seek to embody them... So when the NSYR¹⁵⁴ points to American churches’ inability to meaningfully share the core content of Christian faith with young people, it points to a church that no longer addresses the issues of being human, and whose God is therefore unimportant.”¹⁵⁵

Forkynnelsen må handle om tema som sier noe om hva det er å være menneske. Blir forkynnelsen for abstrakt er det vanskelig å hente noe ut av den. Gud blir relevant i menneskers liv når forkynnelsen klarer å vise at Gud, og kristendommen, har noe å si om det å være menneske, om det som opptar oss og det som bekymrer oss. Josef-novellen er full av slike temaer som kan brukes i møte med ungdom. For å snakke om temaene i fortellingen er det viktig at ungdommene kjenner til fortellingen. Forkynnelsen må bruke fortellingen som utgangspunkt. For å forkynne det gamle testamentet på en god måte, må man være god til å

---

¹⁵³ Ulstein, *Ungdom i Rørsle 2* (2004) 258

¹⁵⁴ National Study of Youth and Religion, en stor undersøkelse om ungdom og religion gjort i 2003-05 i USA. Dean, *Almost Christian: What the faith of our teenagers is telling the American Church* (2010) 3

¹⁵⁵ Dean, *Almost Christian: What the faith of our teenagers is telling the American Church* (2010) 9-10

gjenfortelle fortellingene.¹⁵⁶ Gjennom å vise ungdommene hva som er plotet i fortellingen, hvem som er hovedkarakterer og hva som er hovedtemaene, kan de få et nærere forhold til fortellingen. Kanskje det går an å sette opp noen analysespørsmål for dem, som: Hvem er hovedkarakteren i denne fortellingen? Hva er det viktigste som skjer? Hvem identifiserer du deg mest med av karakterene? Gjennom å identifisere seg med karakterene i fortellingen, husker vi bedre. Jeg vil påstå at å holde en ren tema-preken med utgangspunkt i Gen 37 ikke er mulig. For å synliggjøre temaene trenger man fortellingen.

5.1 Forslag til tema og spørsmål rundt temaene

De viktigste temaene Gen 37 reiser i forhold til forkynnelse for ungdom er relasjoner (venner), sjalusi, familieforhold, identitet og gudsbilde.

Relasjoner handler om mitt forhold til de rundt meg. Det at det viktigste i ungdoms liv er venner, familie og kjærlighet viser at de er veldig relasjonelle. Her går det an å snakke om familiesituasjon og ikke minst om sjalusi. Relasjonen mellom Jakob og sønnene hans er en god innfallsvinkel for å snakke om relasjon mellom ungdommer og foreldre. Man kan kanskje og snakke om relasjonen mellom oss og Gud som forelder for oss.

Relasjonen mellom Josef og brødrene gir mye til temaet sjalusi. Hvorfor er de sjalu? Har de grunn til å være sjalu? Er det å være sjalu en god følelse? Alle har nok en eller annen gang følt på sjalusi. Et annet tema er hvem vi retter sjalusien vår mot. Er det rettferdig at brødrene lar sjalusien sin gå utover Josef?

Selv om man ikke kan si at Gen 37 direkte handler om identitet, kan fortellingen allikevel inspirere til refleksjon rundt temaet. Det å ta utgangspunkt i Josef og hans endring av karakter kan være et godt utgangspunkt. Et deltema under identitet er klær. I Gen 37 er kjortelen til Josef veldig viktig som symbol på favoriseringen. Hvordan kjortelen blir kilde til ødelagte relasjoner kan brukes til å fokusere på hva klærne vi går med sier om oss, om ungdommene har et bevisst forhold til hva de uttrykker med de klærne de går med og om de er bevisste på hvordan klær kan brukes for å definere hvem som er en del av gjengen og hvem som ikke er det.

Hva skjer når Gud er borte? Hvorfor griper ikke Gud inn? Vil Gud at onde ting skal skje med oss? Står Gud bak alt som skjer i verden? Dette er vanskelige spørsmål. Særlig siden Gen 37 i seg selv ikke gir noe svar. Men det er et svært viktig tema å ta tak i. Ungdommene trenger

---

¹⁵⁶ Mathewson, *The art of Preaching Old Testament Narrative* (2002) 152

ikke skjermes fra dette, men heller gis utrustning til å undre seg over spørsmålene de har rundt temaet.

Gen 37 reiser mange gode spørsmål. Men gir teksten noen svar? Både ja og nei. Fortellingen gir få konkrete svar. Men det gjør noveller generelt ikke. Det går ikke an å dra ut en entydig "moral i fortellingen". Men det er også noe av det som er fint med fortellingene. Det å ikke ha noe entydig svar eller moral, krever selvstendig tenkning og refleksjon rundt egne svar og egen moral.

Noen svar kan man allikevel våge seg på å antyde. Fortellingen er tydelig på at det å favorisere, ikke fører til noe godt. Jakobs favorisering, først av Rakel og så Josef, fører til at familien hans bryter sammen av sjalusi og hat.

At sjalusi og hat ikke er av det gode, kan også trekkes frem. Brødrene hater faktisk Josef så mye at de nesten dreper ham. Slik skal det ikke være i en god relasjon. Fortellingen sier ikke mye om hvordan en god relasjon skal være, men mye om hva som ikke er en god relasjon. Favorisering, sjalusi og hat kan føre til mye ødeleggelse.

Kan man trekke ut noe positivt? Det som er positivt i fortellingen, er at Jakob faktisk elsker sin sønn høyt. Det sies aldri at han ikke elsker de andre sønnene, derimot står det at han elsker dem og. Men han er mest glad i Josef. Kjærlighet har altså to sider. Den er veldig god for dem som blir elsket, men det sårer enormt mye for dem som faller utenfor kjærligheten. Jakob tror nok at han gjør noe godt ved å overøse sønnen med kjærlighet, men dessverre er ikke det tilfellet. Jakobs kjærlighet er det som utløser hatet og salget av Josef. Å prøve å trekke ut mye positivt av denne fortellingen, tror jeg er å bryte kontrakten vi inngår som lesere. Gen 37 er ikke en hyggelig fortelling, men en skildring av hva som skjer der favorisering, hat og sjalusi får rom.

6.0 Konklusjon

Fortellinger skaper gjenkjennelse hos oss. Vi kan leve oss inn i dem og identifisere oss med de som er med i fortellingen. Dette er særlig viktig i møte med ungdom som ofte søker etter noen å identifisere seg med, noen som kan hjelpe dem med å bygge identitet. Som vi har sett i RLE-planen og Plan for trosopplæring forsvinner fortellingene når barna blir ungdom. Jeg har argumentert for at dette ikke er bra. Ungdommene kan lære mye om livstolkning, etikk og levereregler gjennom fortellingene.

For å kunne få en bedre forståelse av fortellingene må man ha et godt verktøy for å analysere tekstene. Narrativ metode er et slikt verktøy. Gjennom å se på metoden og bruke den i analysen av Gen 37, har vi sett hvordan narrativ metode er med på å gjøre fortellingen mer forståelig og gi oss nye perspektiver. Vi har sett at Josef er en *full-fledged* karakter som utvikler seg fra å være ung, umoden og arrogant til å bli stille. Josef og kjortelen kan sees på som parallelle karakterer, der Josef er stille, tar kjortelen over. Jakob er i denne fortellingen en *type*. Han fremstår som naiv. Juda er ikke naiv, men en *trickster*. Han er praktisk og handlingskraftig og virker til å ha større autoritet blant brødrene enn Ruben. Ruben er en *full-fledged* karakter. Han utvikler seg i løpet av fortellingen fra å være en del av brødrene, til å stå frem og ta ansvar og prøver å forhindre at Josef skal bli drept.

Plotanalysen får frem at det er to plot i Gen 37. Plotet om Jakobs ætt løses ikke i løpet av fortellingen. Plotet om Jakobs favorisering av Josef får en løsning, selv om det ikke er en lykkelig slutt. Brødrene blir kvitt Josef, men oppnår ikke å få Jakobs oppmerksomhet og kjærlighet.

Gjennom tekstanalysen har vi også sett at Gen 37 er et godt eksempel på en gammeltestamentlig fortelling som er relevant for ungdom. Temaene den tar opp er tema som ungdom kan identifisere seg med og som de er opptatt av. De viktigste tema i Gen 37 er relasjoner (venner), sjalusi, familieforhold, identitet og gudsbilde. Gen 37 har også karakterer som ungdommene kan relatere seg til og identifisere seg med. Det er viktig at man i forkynnelsen åpner opp for å kunne identifisere seg med alle karakterene, ikke bare Josef.

Helt til slutt har vi sett på fortellingens relevans i forkynnelse til ungdom. Det aller viktigste her er at forkynnelsen må være relevant, og dreie seg om tema som sier noe om det å være menneske, for at ungdom skal bry seg om å høre på. Når man forkynner fortellinger, er det også veldig viktig å bruke fortellingen som utgangspunkt.

Fortellingene i bibelen står der på samme nivå som de formanende tekstene. Bibelen selv har ikke laget noe hierarki av tekstene. Det er en god blanding, fordi vi trenger en god blanding av tekster og erfaringer for å prøve forstå hvem Gud er. Det virker som om det gode blandingsforholdet ikke er tilstede i forkynnelsen ungdom får servert. I tillegg til formaningstekstene bør ungdom få presentert fortellingene og livsvisdommen, etikken, gudsbildene og levereglene som ligger innbakt i dem. Ungdom bør få lov til å relatere seg til karakterene, identifisere seg med dem, eller ikke gjøre det. Være enige med fortelleren, eller være fullstendig uenige. Ungdom må få lov til å bli engasjert og provosert av fortellingene.

Men for at dette skal skje, krever det noe av forkynnerne. Det krever at forkynnere må bli mer oppmerksom på de gammeltestamentlige fortellingene og tørre å bruke dem. Det er bare slik ungdom kan få mulighet til å bli grepet av de gammeltestamentlige fortellinger.

LITTERATURLISTE

Primær kilder og oversettelser:

- *Bibelen*. Oslo: Bibelselskapets forlag, 1985
- ELLINGER, K. and W. RUDOLPH, eds. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Stuttgart: Deutche Bibeelgesellschaft, 5 opplag 1997

Sekundær litteratur:

- AAGRE, WILLY. *Ungdomskunnskap. Hverdagslivets kulturelle former*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, 2003.
- AMIT, YAIRAH. *Reading Biblical Narratives: Literary Criticism and the Hebrew Bible*. Minneapolis: Fortress Press, 2001.
- BAR-EFRAT, SHIMON. *Narrative Art in the Bible*. 2nd ed; Bible and Literature Series 17. Sheffield: Almond Press, 1989.
- BERLIN, ADELE. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. Bible and Literature Series 9. Sheffield: Almond press, 1983
- BROWN, FRANCIS D. D. Litt, with the cooperation of DRIVER, S. R., D.D., Litt. D. and BRIGGS, CHARLES A, D. D., D. Litt. *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*. Massachusetts: Hendricksons Publishers Inc, 11th printing, 2007
- BRUGGEMANN, WALTER. *Genesis. Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Atlanta: John Knox Press, 1982
- CHATMAN, SEYMOUR. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca and London: Cornell University Press, 1978
- DEAN, KENDA CREASY. *Almost Christian: What the faith of our teenagers is telling the American Church*. New York: Oxford University Press, Inc, 2010
  - *OMG. A Youth Ministry Handbook*. Youth and Theology Series. Nashville: Abingdon Press, 2010
- FORSTER, E. M. *Aspects of the Novel*. First published by Edward Arnold 1927, Published in Pelican Books 1962, reprinted 1963, London.
- FREEDMAN, AMELIA DEVIN. *God as an Absent Character in Biblical Hebrew Narrative: A literary-Theoretical Study*. Studies in Biblical Literature 82. New York: Peter Lang, 2005
- FULLER, ROBERT C. *Religion and the Life Cycle*, Fortress Press, Philadelphia, 1988

- FYRAND, LIVE. *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2005
- GUNN, DAVID M and DANNA NOLAN FEWELL. *Narrative in the Hebrew Bible*. New York: Oxford University Press Inc, 1993
- GUNKEL, HERMANN. *Genesis, Handkommentar zum Alten Testament 1. band*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1902.
- HAUGE, EIRIN HOEL. "Trendy eller nødvendig?" *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 3-4, 79 årgang. Universitetsforlaget, 2008
- HVALVIK, REIDAR og TERJE STORDALEN. *Den store fortellingen. Om Bibelens tilblivelse, innhold, bruk og betydning*. Oslo: Det Norske Bibelselskap, 1999
- HOLMQUIST, MORTEN (red). *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*. Oslo: Kloster forlag, 2007
- ISER, WOLFGANG. *The Art of Reading: A Theory of Aesthetic Response*. Baltimore og London: The John Hopkins University Press, 1978
- LISOWSKY, GERHARD Dr. Theol. *Konkordanz zum Hebräischen Alten Testament. Nach dem von Paul Kahle in der Biblia Hebraica edidit R. Kittel besorgten Masoretischen Text*. Stuttgart: Privileg. Württ. Bibelanstalt, 1958
- LØLAND, HANNE. "Connecting the Dots" *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 3-4. 79 årgang. Universitetsforlaget, 2008
- MATHEWSON, STEVEN. *The Art of Preaching Old Testament Narrative*. Baker Academic a division of Baker Book House Company, 2002.
- NIDITCH, SUSAN. *A Prelude to Biblical Folklore. Underdogs and Tricksters*. First Illinois paperback edition. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 2000
- Plan for trosopplæring. GUD GIR – VI DELER. Oslo: Kirkerådet, Den norske kirke, 2010
- ROEHLKEPARTAIN, EUGENE C/ PAMELA KING/ PAMELA EBSTYNE/ LINDA WAGENER/PETER. L BENSON. *The Handbook of Spiritual Development in Childhood and Adolescence*. Sage Publications, Inc, 2006
- SAXEGAARD, KRISTIN. "Bibelsk narratologi" *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 3-4. 79 årgang. Universitetsforlaget, 2008
- STERNBERG, MEIR. *The Poetics of Biblical Narrative: Ideological Literature and the drama of reading*. Indiana Literary Biblical Series. Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 1985

- TEIGEN, KARL HALVOR. *En psykologihistorie*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke, 4 opplag 2006
- Trosopplæring for tweens. *Dig Deeper 1-5*. Ressurshefte. Oslo: Acta- barn og unge i Normisjon og FriBu – Frikirkens barn og unge, 2009
- TURNER, LAURENCE A. *Announcements of plot in Genesis*. Journal for the supplement of the Old Testament Supplement Series 96. Sheffield: Almond Press, 1990.
- ULSTEIN, JAN OVE (red). *Ungdom i rørsle 2. Faglege perspektiv og utfordringar*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2004
- VANGEMEREN, WILLEM A. *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis*, Volume 3. UK: Paternoster Press, 1997
- WENHAM, GORDON J. *Genesis 16-50*. World Biblical Commentary. Word Incorporated, 1994
- WESTERMANN, CLAUS. *Genesis 37-50: A Commentary*. Neukirchener Verlag des Erziehungsvereins GmbH, Neukirchen-Vluyn 1982. English translation copyright SPCK, London and Augsburg Publishing House, Minneapolis, 1986
  - *Joseph, studies of the Joseph stories in Genesis*, (Authorized English translation of *Die Joseph-Erzählung: Elf Bibelarbeiten zu Genesis 37-50*, Calwer Verlag Stuttgart 1990,) Augsburg Fortress 1996, Minneapolis, USA
- WULFF, DAVID M. *Psychology of Religion – classic and contemporary views*, John Wiley & Sons, Inc, Canada, 1991
- ØSTERGAARD, SØREN og RIE FRIDLUND SKÅRHØJ (red).” *Generation Happy?*”. *En studie i danske teenagers hverdagsliv, værdier og livstolkning*. Fredriksberg: Unitas Forlag, 2005

Internettkilder:

- Læreplan i RLE. <http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=707207&visning=1> 11.10.10
- <http://www.bibel.no/Hovedmeny/Nettbibelen/Bibeltekstene.aspx?book=GEN&chapter=37> 11.11.10
- <http://www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/> 27.10.10